نەوژین

ژمارە (٩) یەکشەممە ٢٠١٧/٨/٢٠

مانگنامەیەکی تایبەتە بە پرسەکانی ژنان، رادیۆی دەنگ بە پاڵپشتی سندوقی نیشتمانی بۆ دیموکراسی NED ئەمریکی لەگەڕمیان دەریدەکات

کچانی گەرمیان دەبنە رۆژنامەنوسی وەرزشیی «« 6

تۆندوتیژی دژ بە ژنان لەگەڕمیان...

لەسەر ئاستی ناوخۆ زیاتر بووە لەسەر ئاستی کوردستان کەمتر «« 2

رێگریی لە خوێندنی کچانی خاوەن پێداویستیی تایبەت دەکرێت «« 3

تاکە ژنە بەڕێوەبەری گشتی لەگەڕمیان «« 6

کچە دەف ژەنەکانی گەرمیان

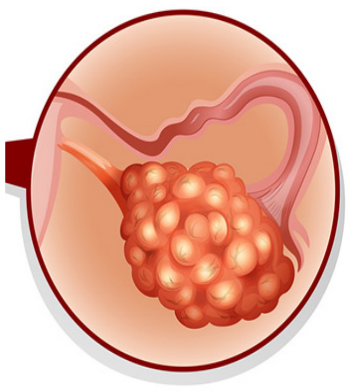
«« 7

لە گەرمیان حکومەتیش بۆ وەرزش و لەشجوانی ژنان دێتە سەر خەت

«« 2

دروستبونی کیس لە هێلکەدان، هۆکار و چارەسەرەکان «« 10

تووندوتیژی دژ بە ژنان لەگەرمیان زیادی کردووەو کوشتنی ژنان کەمیکردوە

چالاکوانێک: قەیرانی دارایی رۆڵێکی کاریگەری هەبوە لە زیادبونی کێشەی خێزانی

■ نەوژین،
زریان محەمەد- جوانە جەلیل

بە پێی ئامارەکانی بەڕێوەبەرایەتی بەرەنگاربونەوەی تووندوتیژی دژ بە ژنان لە گەرمیان، لە ماوەی شەش مانگی سەرەتای ئەمساڵدا بە بەراورد بە ساڵی رابردو، حاڵەتەکانی تووندوتیژی بەهەمو جۆرەکانیەوە زیادی کردوە، ئەگەر چی لەسەر ئاستی کوردستان کەمترین حاڵەتی تووندوتیژی بە گشتی لە گەرمیان تۆمارکراوە.

لە کۆنگرەیەکی رۆژنامەوانیدا کە رۆژنامەی (نەوژین) تێیدا ئامادە بو، عەقیدی یاسای (لەمیعە محەمەد) بەڕێوەبەری بەڕێوەبەرایەتی بەرەنگاربونەوەی تووندوتیژی دژ بە ژنان لە گەرمیان ئامارەکانی سەرەتای ئەمساڵی بەم شێوەیە راگەیاند: «بە پێی ئامارەکان لە ماوەی شەش مانگی یەکەمی ئەمساڵدا بە بەراورد بە ساڵی رابردو ڕێژەی تووندوتیژی بە هەمو جۆرەکانیەوە زیادی کردوە، تەنها ئەوەی مایەی دڵخۆشیە ئەویش ئەوەیە هیچ حاڵەتێکی کوشتنی ژنان تۆمار نەکراوە، سەبارەت بە خۆ کوشتنی ژنانیش (٢) حاڵەت تۆمار کراوە، ئەمەش لە چاو ساڵی پار (٢) حاڵەت کەمی کردوە، هەروەها حاڵەتی خۆسوتاندنی ژنانش

> کرانەوەی ئافرەت بە روی دونیا هۆکارێکی تری زیادبونی تووندوتیژیە

تایبەت پیاوان، چونکە بەرپرسیارێتی بەخێوکردنی خێزان لە ئەستۆی پیاواندایە، لە کاتی نەبونی کار و پارەشدا کێشەو گرفتی خێزانەکان زیاد دەکات باجدەری سەرەکیش ژنان دەبێت، چونکە لەکاتی ئەو کێشانەدا زۆرتر روبەروی تووندوتیژی دەبنەوە لە لایەن پیاوەکانیانەوە لە بەرامبەر داواکارییەکانیان.

پێنج هێندە زیادی کردوە واتە ساڵی پار تەنها (١) حاڵەت تۆمار کرابو، بەڵام ئەمساڵ تاوەکو ئێستا (٦) حاڵەت تۆمار کراوە ئەمەش لە چاو پار (٥) حاڵەت زیادی کردوە».

وتیشی: راستە حاڵەتەکانی تووندوتیژی بە هەمو جۆرەکانیەوە بەراورد بە ساڵی رابردو زیادی کردوە، بەڵام ئەوەی مایەی خۆشحاڵیە ئەوەیە لەسەر ئاستی بەڕێوەبەرایەتیەکانی هەرێمی کوردستان لە ماوەی ئەم شەش مانگەدا کەمترین حاڵەتی تووندوتیژی لە سنوری ئیدارەی گەرمیان تۆمارکراوە.

لە ئێستادا قەیرانی دارایی باری سەرشانی خێزانەکانی قورسترکردوە بە کارزان فوئاد، توێژەری کۆمەڵایەتی لە بارەی زیاد بونی حاڵەتەکانی تووندوتیژی دژ بە ژنان بۆ (نەوژین) دەڵێت: «بێگومان لە دونیای سەرمایەداریدا ئابوری سەربەخۆ کۆڵەکەی ئازادی هەر کەسێکە بە تایبەت ئافرەت، بۆیە نەبونی سەرمایە و ئابوری سەربەخۆش هۆکاری کۆیلەبون و ژێردەستەییە، ئەمەش ئەو دەردەیە کە زۆربەی ئافرەتانی کورد بە دەستیەوە دەنااڵێنن، هەر بەو هۆیەشەوە روبەروی تووندوتیژی دەبنەوە».

چالاکوانێکی بواری ژنانیش پێیوایە قەیرانی دارایی هۆکاری سەرەکی بەرزبونەوەی تووندوتیژییەکانە.

شەیما جەمال، بۆ (نەوژین) وتی: «قەیرانی دارایی لەم چەند ساڵەی دواییدا رۆڵێکی کاریگەری هەبوە لە دروستکردنی کێشەو گرفت لە نێو خێزانەکاندا و زۆر جیابونەوەشی بەدوای خۆیدا هێناوە».

ئەو چالاکوانەی ژنان ئەوەشی خستەرو: گەرمیان ناوچەیەکە کە هەلی کاری بۆ ژنان زۆر نیە و زۆربەی ژنانیش ئابورییەکی سەربەخۆیان نیە، ئەمەش وادەکات پیاوان وەک پێویست نەتوانن بژێوی ماڵ و منااڵ دابین بکەن، هەربۆیە زۆربەی حاڵەتەکانی تووندوتیژی رو لە هەڵکشان بکەن».

لە وەاڵمی پرسیارێک دا سەبارەت بە هەڵکشانی حاڵەتەکانی تووندوتیژی لە ماوەی شەش مانگی سەرەتای ئەمساڵدا بۆ چی دەگەڕێتەوە؟

عەقید لەمیعە محەمەد، لە وەاڵمدا ئاماژەی بەوەکرد: زۆربەی کەیسەکانی تووندوتیژی هۆکاری ئابوری لە پشتەوەی بوە ئەگەرچی حاڵەتی دەرونی و کۆمەاڵیەتیشی تێدا بوە.

جگە لە قەیرانی دارایی کە هۆکاری بەرزبونەوەی زۆربەی حاڵەتەکانی تووندوتیژییە، بەاڵم بە رای توێژەرێکی کۆمەاڵیەتی کرانەوەی ئافرەت بە دونیای دەرەوە یەکێکی ترە لە هۆکارەکانی تووندوتیژی بەرامبەر بە ئافرەتان.

کارزان، دەڵێت: کرانەوەی ئافرەت لە ڕێگەی تۆڕە کۆمەاڵیەتیەکانەوە بێت یاخود لە ڕێگەی تیڤیەکان وایکردوە زیاتر چاوکراوەبن بە مافەکانی خۆیان، هەر ئەمەش جەنگ دروست دەکات لە نێو خێزانەکان و سەر هەاڵدەدات بۆ حاڵەتەکانی تووندوتیژی، چونکە ئازادی قوربانی دەوێت بە تایبەت ئەگەر بتەوێت لە پیاوێکی رۆژهەاڵتی وەربیگریت.

گەرمیان: حکومەتیش بۆ وەرزش و لەشجوانی ژنان دێتە سەر خەت

■ نەوژین، شۆخان حەمەسااڵح

ئەگەرچی لەگەرمیاندا زۆرینەی ئەو هۆاڵنەی وەرزش و لەشجوانی ژنان کە هەن سەر بە کەرتی تایبەتن، بەاڵم لەم ماوەیەی رابردوشدا حکومەتیش بۆ ئەم بوارە هاتوەتە سەر هێاڵ، ناوەندێکی سەر بە وەزارەتی رۆشنبیری، هۆاڵێکی تایبەتی بۆ وەرزشی ژنان لەگەاڵر تەرخانکردوە، کە خواست لەسەر هۆاڵکە تادێت زیاتر دەبێت.

ناوەندی وەرزش و لاوانی کەاڵر، ناوەندێکی وەرزشیی سەر بە وەزارەتی رۆشنبیرییە، لەم ماوەیەی رابردودا هۆاڵێکی تایبەتی کردوەتەوە بۆ وەرزش و یاری لەشجوانی ژنان، کە رۆژانە ژمارەیەک لە ژنان وەرزشی تیادا ئەنجام دەدەن، لەبەرامبەر پێدانی بڕێک پارە. لاوێن نەجم، یەکێکە لە سەردانکەر و بەشدارانی هۆاڵە وەرزشییەکە، بۆ (نەوژین) وتی: «لەهاتنم بۆ ئێرە سودێکی زۆرم وەرگرتوە، لەروی وەرزش و جەستەییەوە سودمەند بوم و ئەمەش بە باشیی بەسەرمدا شکاوەتەوە».

ئەگەرچی سەردانکردنی ئەم جۆرە شوێنانە لەرابردودا لەاڵیەن ژنانەوە کارێکی دەگمەن بوە بەهۆی قسە و تێڕوانینی کۆمەاڵگا، بەاڵم لە ئێستادا کردنەوەی ئەمجۆرە شوێنانەو ڕاهێنان بەفێرخوازان زیاتر بوە، بەجۆرێک زۆرێک لەگەڕەکانی شاری کەلاردا بونیان هەیە.

ئاڕەزو محەمەد، کەتوێژەری کۆمەاڵیەتیە و لە ٣٢ ساڵەی تەمەنیایەتی، بە ڕوخسارێکی ئارامەوە دوای تەواوکردنی ڕاهێنانە وەرزشییەکانی بۆمان دواو وتی: «من ماوەی پازدە ڕۆژە سەردانی ئێرەدەکەم لەبەرئەوەی ڕاهێنانی زۆرباش دەکەین سودێکی باشم لێوەرگرتوە بۆ کەمکردنەوەی کێشم».

ئەو کچە، کردنەوەی هۆاڵی لەمشێوەیە لەشاری کەلاردا بە پێویست و گرنگ دەزانێت، ئاماژەی بەوەشکرد کە زۆر ڕازین لەو ڕاهێنانەی کە لەم ناوەندەدا ئەنجامی دەدەن.

ئەگەر بۆ زۆرێک لەوکەسانەی رو لە هۆاڵەکانی وەرزشیی و لەشجوانی دەکەن، سەردانکردنەکەیان بۆ بەدەستهێنانی لەشێکی وەرزشیی و ڕێک و دور لەکێشی زیاد بێت، ئەوا بۆ ژنە بەشداربو (یوسرا محەمەد) سودێکی تریشی هەیە.

ئەو بۆ (نەوژین) وتی: «جگە لەو سودانەی کەباسکران بۆ الیەنی جەستەیی، ئەوا بۆ الیەنەنی دەرونیشمان ڕاهێنان و وەرزشکردنمان لێرە سودێکی زۆری هەبوە».

ئەو ژنانەی سەردانی هۆاڵی وەرزشیی ئافرەتانی ناوەندی وەرزش و لاوانی کەلار دەکەن، ئەگەرچی زۆرینەیان دانیشتوی کەلارن، بەاڵم تیاشیاندایە کە لە شوێنی دیکەوە دێن.

ڕاهێنەری هۆاڵەکە، شادان ئەحمەد، ئەوەی بۆ (نەوژین) ڕونکردەوە کە ئەو ئافرەتانەی سەردانیان دەکەن لەشاری کەلارو ناحیەی ڕزگاریەوەن، زۆرینەشیان یان زنی ماڵەوەن، یاخود فەرمانبەرن.

وتیشی: «بەهۆی ئەو ئارامیەیی کەدەستەبەرکراوە، زۆر لەوکەسانەی دێنە ئێرە هەست بەئاسودەیی و هێمنی دەکەن و تاڕادەیەکی زۆر خۆشحاڵ و ڕازیین بە خزمەتگوزاریەکانمان».

سەبارەت بەجۆری ئەو ڕاهێنانەی ئەنجامی دەدەن، (شادان ئەحمەد) وتی: «ئێمە ڕاهێنانەکانمان لەکاتژمێر ٣ بۆ ٥ی ئێوارەیەو زۆرێک لەوەرزشەکان ئەنجام دەدەین، کەهەندێک لە ڕۆژەکان دەگاتە ١٥ جۆر وەرزش». ئاماژەی بەوەشکرد کە زۆرێک لەبەشداربوان زیاتر بۆ بەدەستهێنانی لەشێکی ڕێک سەردانیان دەکەن، هەربۆیە زۆرتر وەرزش و یاریی لەشجوانی (رشاقە) خواستی لەسەرە.

سەبارەت بە جۆری ئامێرەکانیان کە بۆ ڕاهێنانەکان بەکاری دێنن، ڕاهێنەری هۆاڵەکە نەیشاردەوە کە ڕەنگە ئامێرەکانیان زۆر پێشکەوتو و نوێ نەبێت «ڕەنگە هەمو ئەو ئامێرانەمان نەبێت کەلەهۆاڵەکانی دیکەدا بەکاردەهێنرێن، بەاڵم بەپێی توانا هەوڵی خۆمان داوە بۆ ئەوەی سودێکی باش ببەخشین بە بەشداربوان».

ئەو ژنانەی سەردانی هۆاڵە تایبەتەکانی وەرزشی دەکەن، مانگانە پارەیەکی دیارییکراو وەکو کرێی بەشداریان «اشتراک»یان لێوەردەگیرێت، لە هۆاڵەکەی ناوەندی وەرزشی کەلاریش بەهەمانشێوەیە، بەاڵم ئایا چۆنە هۆاڵێکی حکومیی پارە لە بەشداران وەردەگرێت؟

شادان ئەحمەد، لەوەاڵمدا وتی: «ساڵی رابردو وەکو خۆبەخشێک لێرە ڕاهێنانە وەرزشییەکانم بەئافرەتان کردوە بەبێ هیچ بەرامبەرێک، بەاڵم لەمساڵدا بڕە پارەیەکی زۆر ڕەمزی لە فێرخوازان وەردەگرین کەئەویش تەنها بۆ منە وەک ڕاهێنەر نەک بۆ ناوەندەکە».

جەختیشیکردەوە «ئامانجی ئێمە مادیی نییە، بەڵکو خزمەتکردن و کۆکردنەوەی ئافرەتانە لەوەها شوێنێکدا بە ئامانجی سود پێگەیاندنیان».

هاوکات بەڕێوەبەری ناوەندەکە، جەختلەوەدەکاتەوە کە کۆمەڵێک پاڵن و پرۆژەیان هەیە بۆ پەرەدان بە وەرزشی ژنان لە دەقەرەکە، کە ئەم هۆاڵە یەکێکە لەو هەنگاوانە.

قەیس سەعدوڵاڵ، بۆ (نەوژین) وتی: «ئێمە کۆمەڵێک پلانمان داناوە گرنگترینیان پەرەدانە بەتوانا وەرزشیەکانی ژنان، چونکە الی زۆرێک بەتایبەت لە ڕەگەزی مێ وا تەماشا دەکەن کە ناوەندەکەمان تەنها بۆ ڕەگەزی نێرە، کە ئەمەش هەڵەیە».

وتیشی: «ئێمە لەسنورێکی جوگرافیای داین کەدەتوانین بڵێین کچان و ژنان بێبەریی کراون لەزۆر شت، بۆیە ئێمە لەڕێگەی کارەکانمان و لەنێویشیاندا ئەم هۆاڵە، دەمانەوێت گرنگیی بە ژنان و وەرزشیی ژنان بدەین».

هەندێکجار بەهۆی لایەنی داراییەو هەندێکجار بەهۆی قسەوقسەڵۆکی خەڵکی

ڕێگریی لە خوێندنی کچانی خاوەن پێداویستیی تایبەت دەکرێت

■ نەوژین، ژینۆ عەلی

زۆرێک لەو کچانەی کەخاوەن پێداویستی تایبەتن، ناتوانن درێژە بەخوێندنیان بدەن، هۆکاری ئەمەش خانەوادەکەیانن کە بونەتە ڕێگر لەبەردەم درێژەدان بە خوێندنی ئەو کچانە، ڕێگری لەو کچانە وایکردوە توشی ئازاری دەرونی ببن.

سوهام، کچێکی خاوەن پێداویستی تایبەتی تەمەن ٢٠ ساڵە و دانیشتووی ناحیەی ڕزگارییە لەگەرمیان. بۆ (نەوژین) وتی: «من هەردو قاچم تەواو نین و ناتوانم لەسەر قاچەکانی خۆم بوەستم، بۆیە دایکم زۆری لێکردم و لەقوتابخانە دەری کردم».

دەشڵێت: «تا پۆلی شەشی سەرەتایم خوێندوە و هەمو ساڵێک ئاستی زۆر باشەم هەبو، بەڵام بەهۆی ئەوەی خاوەن پێداویستیم نەمتوانی درێژە بەخوێندنەکەم بدەم».

خەم و ئازاری ئەو کچانەی خاوەن پێداویستی تایبەتن و لەخوێندن دابڕاون، هێندە گەورەیە کە وەکخۆیان دەیڵێن بەهیچ وشە و دڵدانەوەیەک لاناچێت.

سۆلین، کچێکی تری خاوەن پێداویستیەو تەمەنی ١٨ساڵە. بۆ (نەوژین) چیرۆکی خۆی گێڕایەوە «من کە خاوەن پێداویستی تایبەتم و لەسەر عارەبانەم ناتوانم بەقاچەکانم بڕۆم، ئەمەش بوە هۆکار کە دایکم نەتوانێت خزمەتم بکات و هەمو ڕۆژێک هاتوچۆم پێبکات، بۆیە ناچاربو بێبەشم بکات لەخوێندن».

وتیشی: «من کە پۆلی ٩ بوم، هاتوچۆی پێبکەم، ئەمەش بۆ من زەحمەت بوە».

دەشڵێت: «باری ئابوریمان زۆر خراپەو توانای ئەوەمان نیە کرێی پاسی بۆ دابین بکەین، ڕێگەی قوتابخانەش لەماڵی ئێمەوە دورە، بۆیە ناچاربوین کە لە خوێندن بێبەشی بکەین».

کاتێک کە کچێک ڕێگرییەکی بەرامبەر دەکرێت توشی خەمێکی گەورە دەبێت، چ جای ئەو کچە خاوەن پێداویستی تایبەت بێت.

ئاخۆ کاردانەوەکان بۆ سەر دەرونیان چییە؟

ئاسۆ خەلیل، تووێژەری دەرونی، بۆ (نەوژین) وتی: «ڕەنگە ئەو کاریگەرییە خراپەی بەرامبەر مێینەیەکی جەستە تەندروست لە ئەنجامی کارێکی ناڕەوا لەلای دروست ببێت، لەبەرامبەر مێینەیەکی خاوەن پێداویستی تایبەت چەند قات ببێتەوە، چونکە لەو کاتەدا ئەو مێینەیەی کەخاوەن پێداویستیە قوتابخانەکەمان نزیک بو لەماڵمانەوە، بەڵام لەدوای دەرچونم لەپۆلی نۆ، ڕێگەی قوتابخانەم دور ئەبویەوە، بۆیە ئەمەش بۆمن زەحمەت بو».

ڕێگریی و نەخوێندنی ئەو کچانەی خاوەن پێداویستی تایبەتن لەلایەن خێزاکەیانەوە، هۆکاری جۆراوجۆری هەیە، دیارترین هۆکاریش لایەنی داراییە، کە وایکردوە ئەو خێزانانە ناچار بکات منااڵکانیان لە خوێندن بێبەش بکەن.

ئاوات، دایکی کچێکی خاوەن پێداویستیی تایبەتە. بۆ (نەوژین) باسەوە دەکات کە بۆچی کچەکەی لە خوێندن بێبەش کردوە «هیچ دایک و باوکێک حەز بەوەناکات ڕۆڵەکەی خەفەتبار بێت، بەڵام من کە کچەکەم خاوەن پێداویستییە و پێویستی بەوەیە تایبەت گرنگی تایبەتیان پێدەدرێت، بەوەی لەروی داراییەوە هاوکاریی باش دەکرێن و لە قوتابخانەو ناوەندەکانی خوێندنیش ئاسانکاریی زۆریان بۆ کراوە، بۆ ئەوەی دانەبڕێن، بەڵام هەمو ئەو ئیمتیاز و ڕێزە، لە کوردستان دا پێچەوانەیە.

سۆزان، کچێکی تری خاوەن پێداویستی تایبەتە کە تەمەنی ٢٢ ساڵە. بۆ (نەوژین) دەڵێت: «ئەگەر ئێمە قوتابخانەیەکی تایبەت بەخۆمانمان هەبوایە، دەمانتوانی ئێمەش درێژە بەخوێندنەکەمان بدەین»

بەخەمگینیشەوە وتی: «زۆرینەمان خاوەن نمرەیەکی بەرز بوین لە قوتابخانە، بەڵام چ سودی هەیە کە نەمانتوانی درێژە بەخوێندنمان بدەین؟»

جگە لەوەی ماڵەوە ڕێگرن، قسە و قسەڵۆکی خەڵکیش بوەتە هۆکاری ئەوەی ماڵەوەیان هان بدەن کە ئەو کچانە بێبەش بکەن لە خوێندن. کەمی هۆشیاریی و تێنەگەشتنی خەڵکی لەو کچانە وایکردوە خانەوادەی ئەو کچانە بەقسەی خەڵکی بێنە قەناعەت و ببنە ڕێگر لەبەردەم درێژەدان بەخوێندنی کچەکانیان.

سۆزان، ئاماژە بەوە دەکات «زۆر جار گوێم لەوە بوە کاتێک دایکم بردومیەتی بۆ قوتابخانە، وتویانە ئەمە چیەتی لە خوێندن؟ قسەو قسەڵۆکی خەڵکیش بوە یەکێک لەو هۆکارانەی کەدایکم بڕیار بدات دەبێت واز لەخوێندن بێنم».

(سوهام)یش باسلەوەدەکات «ئێمە کەخاوەن پێداویستین، بەدەستی خۆمان نیە، ئێمەش حەزمان دەکرد وەکو هەر مرۆڤێکی تری ئاسایی بوینایە، بۆیە بەچاوێکی تر و بە کەم سەیرکردنمان، ئازارمان دەدات».

کچانی گەرمیان ڕو لە فێربونی زمانی بیانیی دەکەن

■ نەوژین، پەیام جەمال

لەگەرمیان ژمارەی ئەو سەنتەرانەی خولی فێربون و پەرەپێدانی زمانە بیانییەکان دەکەنەوە، تادێت ڕو لە زیادبونە، بەشێکی بەرچاوی ئەو کەسانەشی بەشداریی لەو خولانەدا دەکەن، کچانن، بەشێوەیەک ڕێژەیەکی زۆر لە ژنان خویان داوەتە فێربونی زمان بەتایبەتی زمانی ئینگلیزیی.

سەنا سەڵاح، کچێکی دانیشتوی کەلارە، دو هەفتەیە لە یەکێک لە سەنتەرەکانی فێربونی زمان چوەتە خولی فێربونی زمانی ئینگلیزییەوە. بۆ (نەوژین) باسیلەوەکرد کە فێربونی زمانی ئینگلیزیی بوەتە ئاواتێکی گەورەی، هەربۆیە دەیەوێت لەڕێگەی بەشداریکردنی لەم خولەدا، پەرە بەو خولیاو ئاواتەی بدات.

وتی: «بەشداریکردنم لەم خولە بۆ ئەوەیە فێری زمانی ئینگلیزی بم، چونکە ئامانجم فێربونی زمانەکەیە، هەربۆیە ئەم سەنتەرەم هەڵبژاردوە بۆ ئەوەی بەشێوەیەکی ڕێکوپێک ئەو کارە ئەنجام بدەم».

جگە لە خولیاو ئارەزو، هەندێکی دیکە لەو کچانەی بەشداریی لەخولەکاندا دەکەن، وەکو بەشێک لە پێداویستی خوێندن و قوتابخانە ئەو کارە دەکەن، هەیانە بۆ خوێندنی ماستەر لە پەیمانگاو ناوەندە ئەهلیەکان سەرقاڵی بەهێزکردنی زمانە، هەشیانە هێشتا قوتابی قۆناغی ئامادەییەن، بەڵام چاویان لەوەیە لەئێستاوە بناغەیەک بۆخۆیان دابنێن.

ئەسما کەریم، کچە خوێندکارێکی ئامادەییە کە لەیەکێک لە پەیمانگاکانی فێربونی زمان بینیمان، ئەو ناوی لە

> بەشێکی بەشداری ژنان لە خولەکانی زمان پەیوەندی بەهەلی کارەوە هەیە

کۆرسی فێربونی زمانی ئینگلیزیی دا نوسیبو.

بۆ (نەوژین) باسیلەوەکرد کە بۆ لایەنی خوێندنی قوتابخانەکەی، هاتوە بۆ ئەم خولەو دەیەوێت خۆی بەهێز بکات.

وتی: «بەهۆی ئەوەی لەقوتابخانەم دەمەوێت ئاستم لە زمانی ئینگلیزیی باش بێت بۆ داهاتو، بۆیە هاتوم بۆ ئەم خولە، ئەمە سەرباری ئەوەی خۆم هەر حەزم لەوەیە فێری ئەم زمانە بم».

ئەو کچە باسیلەوەشکرد خەونی ئەوەیە زمانەکە بەڕادەیەک فێربێت کەبتوانێت گفتوگۆی پێبکات «بۆ ئەوەی ڕۆژێک کەسێکی بێگانە هاتە شارەکەم، بتوانم بە زمانی ئینگلیزیی لەگەڵی دا قسە بکەم و ڕابگۆڕمەوە».

بەڵام ئایا بەرپرسانی سەنتەرەکانی فێربونی زمان تاچەند لە ئاستی بەشداریی ژنان ڕازیین؟ ئایا ژنان بۆ فێربونی زمان بەشداریی لە خولەکانی فێربون دا دەکەن یان بۆ بەهێزکردنی لایەنی خوێندنی قوتابخانەو زانکۆ؟

ئاریان مەحمود، سەرپەرشتیاری یەکێک لەو سەنتەرانەیە کەخولی بەهێزکردن و فێرکردنی زمانە بیانییەکان لەکەلار دەکەنەوە. بۆ (نەوژین) باسیلەوەکرد کە نیوە زیاتری هەمو خولەکانیان لە کچان پێکدێت. وتیشی: «ئەو ڕێژەیەش نیوەیان بۆ بەهێزکردنی خوێندنی قوتابخانەیەو نیوەکەی تریش بۆ فێربونی زمان».

مامۆستایەکیش کە لە خولەکانی پەیمانگا و ناوەندە ئەهلیەکاندا وانەدەڵێتەوە، جەختی لە زانیاریەکانی سەرپەرشتیارەکە کردەوە، بەوەی کچان بەشداڕێکی چالاکی خولەکانن.

م. ئازاد نوری، بۆ (نەوژین) وتی: «سەروی نیوەی بەشداران کچانن، ئەوان بە لێشاو و بە حەماس و گڕوتینەوە بەشداریی خولەکانی فێربونی زمان دەکەن».

ئەو مامۆستایە ئاماژەی دا کەسەرباری زمانی ئینگلیزیی، کچان و ژنان بەشداری خولی زمانەکانی تریش دەکەن بەتایبەتی عەرەبی، بەڵام فێربونی زمانی ئینگلیزیی لەپێشەوەی هەمو زمانەکانی تر لەروی زۆریی ژمارەی بەشدارانی کچەوە.

پرسیار ئەوەیە: ئایا بۆچی بەتایبەتی لەم چەند ساڵەی دواییدا حەز و خولیای کچانی گەرمیان بۆ فێربونی زمان زیادییکردوە؟

م.ئازاد نوری، وەڵامدەداتەوە و دەڵێت: «پێموایە بەشێکی پەیوەندی بەهەلی کارەوە هەیە، چونکە ئێستا زانینی زمان هۆکارێکی باشە بۆ دەستکەوتنی هەلی کار بەتایبەتی زمانی ئینگلیزیی و عەرەبی، سەرباری ئەوەش هەندێکی تریان وەکو خولیا دەیانەوێت زمان فێر بن و بەتایبەت ئەوانەی کەسوکاریان لەدەرەوەی وڵاتە، پێیانخۆشە بە ئینگلیزیی قسەیان لەگەڵ بکەن».

بەشێکی تر لە کچانی بەشدار لەخولەکان، حەز و پێویستیی تێکەڵ دەکەن، لەلایەک بەلایانەوە گرنگە زمانەکە فێر بن، لەلایەکی تریشەوە دەیانەوێت لەڕێگەی ئەم خولانەوە نمرەی باش لە خوێندن بەدەست بێنن.

چیمەن، کچە خوێندکارێکی پۆلی ١٢ی ئامادەییە کە بەشداریی لەخولی فێربونی زمانی ئینگلیزیی دا کردوە، باسیلەوەکرد کە ئەو دەیەوێت فێری زمانی ئینگلیزی بێت، کە ئەم فێربونەش بۆ بەدەستهێنانی نمرەی باش لەخوێندنەکەی دا ڕۆڵی دەبێت.

وەکخۆی وتی: «من بتوانم زمانەکە فێربم، ئەوا کیشەیەک لە پرۆگرامی خوێندنیشم دا نامێنێت».

جەنگاوەرانی خوا یان بازرگانانی سێکس؟!

ژنانی ئێزدیی چیرۆکی مەرگەساتەکەیان بەدەستی داعش بۆ (نەوژین) دەگێڕنەوە

■ نەوژین، گوڵباخ حەسەن

حەلا، نەهلە، دو ژنی کوردی ئێزدین، ئەگەر وردەکاریی ژیانی مەریەکەیان هەندێک جیاوازی تێدابێت، ئەوا لەو مەرگەسات و کۆستەی بەسەریاندا هاتوە، هاوشێوەن. ئەوان لەلایەن چەکدارانی داعشەوە پاش داگیرکردنی ناوچەکەیان دەکرێن بە کۆیلەو جۆرەها دەستدرێژیی و پێشێلکارییان بەرامبەر دەکرێت، کە بۆ گێڕانەوەیان ڕەنگە زمانیش دەرەقەت نەیەت.

لەبەیانیەکی ڕۆژی ٣ی ئابی ساڵی ٢٠١٤، چەکدارانی داعش هەڵیانکوتایە سەر قەزای شەنگال و بەدیاربیکراویی ئەو گوندانەی کە ئێزدیین، لەوێ ژمارەیەکی زۆریان لە هاوڵاتیان بەتایبەتی لە ڕەگەزی نێر کوشت، هێندەی تریشیان لە ژن و منداڵ بە دیل گرت و پاشان وەکو کۆیلەو کەنیزەک مامەڵەیان لەگەڵ کردن.

لەم ڕاپۆرتەدا سەربوردەو چیرۆکی بەکۆیلەکردنی ژمارەیەک لەو ژنانە دەگێڕینەوە کە بەر ئەو شاڵاوە کەوتون.

حەلا، تازەترین قوربانیی ڕزگاریو

حەلا، تازەترین ژنە ڕزگاربوی ئێزدیە کە لە ٢٠١٤/٨/٣ لەلایەن چەکدارانی تیرۆرستی داعشەوە دەستگیرکراوە و لە ٢٠١٧/٧/١ ڕزگاری دەبێت.

تەواوی خێزانە ١٠ کەسییەکەی حەلا دەکەونە دەست تیرۆرستانی داعش، لەکاتی داگیرکردنی گوندەکەیان (تەلقەسەب) بە بەرچاوی خۆی و دو خوشکە ٣ ساڵ و چوارساڵە کەیەوە، باوک و دایکی دەدرێنە بەر دەستڕێژی گوللەو شەهید دەکرێن، بەبیانوی ئەوەی کە داواکەی داعش بۆ موسڵمان بونیان ڕەد کردوەتەوە.

حەلا، تا ساتی جیاکردنەوەشیان ئاگاداری سێ خوشکەکەی دەبێت، ئەو کاتەی دەست بە پرۆسەی جیاکردنەوەیان دەکەن، دو خوشکە بچوکەکەی کە باوەشیان لە حەلا دابو، چەکدارەکان بەشێوەیەکی دڕندانە دەستی ئەو دوو منداڵە لەیەقەی خوشکەکەیان دەکەنەو لەگەڵ خۆیانی دەبەن.

لە کاتی کۆمەڵکوژیەکەی داعش لە گوندی (تەلقەسەب) براکەی حەلا کە کەتەمەنی ئەو کاتە ١٩ ساڵ بوە، دەکەوێتە ژێر لاشەی مردوەکان و دوای ئەوەی داعش شوێنی کۆمەڵکوژیەکە بە جێدێڵێت براکەی حەلا هەڵدێت و خۆی دەگەیەنێتە ژێر دەسەڵاتی پێشمەرگە. دوای ماوەیەک لە ڕزگاربونی هەولێ گەڕان و بە دواداچون دەدات بۆ دۆزینەوەی خوشکەکانی و لەڕێگەی تەلەفۆنەوە هەواڵی هەردو خوشکە بچوکەکەی دەزانێت، دواتر دەکەوێتە سەودا لەگەڵ ئەو ماڵەی هەردو خوشکەکەیانی کڕیوەو بە بڕی ٢٠ هەزار دۆلاری ئەمریکی (٢ دەفتەر) خوشکەکانی ڕادەست دەکەنەوە.

بەڵام (حەلا) هیچ هەواڵێکی نابێت، تا پرۆسەی ئازادکردنەوەی موسڵ لە ٢٠١٧/٧/١ خۆی ڕزگار دەکات و دەگەڕێتەوە لای براو دو خوشکەکەی، دوای ئازادبونیشی بەیەک هەفتە، خوشکیکی تریشی کە تەمەنی ٢٢ ساڵە بەهەمانشێوە ڕزگاری دەبێت.

حەلا، دەیان جار لە لێواری مەرگ گەڕاوەتەوە. لەوبارەوە بۆ (نەوژین) وتی: «ئەو کاتەی داعش گەیشتە ناوچەکە هەمو شڵەژاین، ماڵ بە ماڵ دەگەڕان و خەڵکە کەیان کۆدەکردنەوەو دوای کۆکردنەوەمان پیاو و ژنەکانیان جیا کردەوە، بە بەرچاوی ژن و منداڵەکانەوە پیاوەکانیان دایە بەر دەستڕێژی گولە و هەمویان کوشتن، دواتر کچەکانیان جیا کردوە بەپێی تەمەن، ئەوانەی سەروی هەشت ساڵ تا نزیکەی ٣٠ ساڵ بون پێکەوە بران، ژنە بەتەمەنەکان و منداڵەکانیش پێکەوە بران».

حەلا، دێتە سەرباسی ئەومەرگەساتانەی بەسەرخۆی دا هاتون و دەڵێت: «لەو ماوەیەی لای داعش بوم زیاتر لە دو ساڵی لای چەکدارێکی داعش مامەوە کە ناوی (ئەبوعەبدوڵڵا) بو، پیاوێکی سعودی تەمەن سەروی چل ساڵ بو، چەند جارێک لە کارەبای داوم و نان و ئاوی لێ گرتومەتەوەو تووندوتیژی جەستەیی و دەروونی زۆری بەرامبەر نواندم».

وتیشی: «منداڵ و خێزانەکەی (ئەبوعەبدوڵڵا) لە سعودیە بون، دوای ئەوەی چو بۆجەنگ دەرگای لەسەرم قوفڵ کرد، توانیم قوفڵەکە بشکێنم و هەڵبێم، لە خانویەک مامەوە لە نێوانی جەنگی هێزە عێراقیەکان و هێزەکانی داعش بو. بەهۆی کردنە ئەنجامی ئەو خانوەی منی تیا مامەوە، بریندار بوم، ماوەی ٢٠ سەعات بە بریندارییە مامەوە، دواتر هێزە عێراقیەکان گازیان بەکارهێنا و هەناسەو چاوەکانم بەسەختی بەرکەوتن و زیانیان پێگەیشت، هەرچۆنێک بو توانیم هاوار بکەم و خۆم بگەیەنمە ژێر دەسەڵاتی هێزە عێراقیەکان و ئەوانیش ڕاستەوخۆ گواستمیانەوە بۆ دهۆک و لەوێوە بە خێزانەکەم شادبومەوە».

نەهلە.. دەزگیراندارە ڕفێنراوەکە

نەهلە، کچێکی تەمەن ٢١ ساڵی ئێزیدییە، کەداعش دەستگیری دەکات ئەوکات دەزگیراندار بوە، دەزگیرانەکەی توانیویەتی خۆی ڕزگاری بکات، بەڵام ئەم ئەو کاتە لەگەڵ ماڵی باوکیدا دەستگیر دەکرێن و دواتر دەکرێنە کۆیلە. لەو ماوەیە دا چوار جار فرۆشراوە، بەوپێیەی کچێکی جوان بوە، داعش نرخی ١٠ هەزار دۆلاری لەسەر دانراوەو لەلایەن پیاوێکی سوریەوە کڕاوە.

وەکخۆی بۆ (نەوژین)ی گێڕایەوە، یەکێک لەو پیاوانەی کە «کڕیویەتی» کوڕە کوردێکی داعشی خەڵکی هەڵەبجە بوە. لەوبارەوە دەڵێت: «لەهەموی زیاتر پیاوە کوردەکە ئازاریدام، جارجار گوێم لێئەبو بەکوردی سۆرانی پەیوەندی بەخەڵکەوە ئەکرد و قسەی ئەکرد».

دوایجار ئەم ژنە دەکەوێتە لای پیاوێک کەناوی (ئەبوجەعفەر)ە، کە دو ژنی دیکەی هەبوە. لەم پیاوە سکی پڕبوە و دواتر لەو سکەی کوڕێکی بوە. کەسوکاری (نەهلە) لەبەرامبەر ٥ هەزار دۆلار، توانیویانە کچەکەیان لە (ئەبوجەعفەر) وەربگرنەوە، بەڵام ئامادە نەبون هیچ پارەیەک بدەن بۆ گێڕانەوەی منداڵە ٧ مانگیەکەی کە داوای ٣ هەزار دۆلاری کردوە بۆ پێدانەوەی.

جەنگاوەرانی خوا، یان بازرگانانی سێکس؟

بەپێی ووتەکانی (حەلا و نەهلە) و ئەو کچ و ژنانەی کە پێشتر کراون بە کەنیزەک و لەئێستادا ڕزگاریان بوە، «چەکداران و ئەمیرە کانی داعش لە هەمو شتێک زیاتر هەڵپەی بردنی ژن و کچەکان و سێکس بون»، کچانی سەروی هەشت ساڵ تا تەمەنی سەروی پەنجا ساڵیش کراون بە کەنیزەک و وەکو کۆیلەی سێکسی بە کاریان دەهێنان، بە شێوەیەک زۆر جار دەبوە شەرپان لە سەر «کچە منداڵ و جوانەکان».

وەک ئاماژەیان پێدا، ئەو داعشیانەی کە تەمەنیان سەروی چل ساڵ بو زۆربەیان خاوەنی زیاتر لە دو تا سێ هاوسەر بون، کاریان بریتیی بو لەوەی پاش دەستدرێژیکردنە سەریان، ئەو کچانە بە کەسانی تر بفرۆشنەوە لەبەرامبەر بڕە پارەیەک، ئەمەشیان وەکو بازرگانییەک لێکردبو. لە ناوچەیەکدا کە بە سەرزەمینی حوکمکردن بو بەناوی خواوە، بێبایەختریین شتێک لەلای ئەو چەکدارانە کە بایەختربن دروستکراوی خوایە، مرۆڤ بو. ئەوان وەکو ئاژەڵ کڕین و فرۆشتنیان بە کچانەوە کردوە، بەشێوەیەک کچ هەبوە کە فرۆشراوە بە ١٠ هەزار دۆلار.

وەک (حەلا) ئاماژەی بۆکرد، ئەم «بازرگانیە» لەم کۆتاییەدا وایلێهاتوە لەبەرامبەر خۆراک و پێداویستییەکی کەم، ژنانی ئێزدیی کڕین و فرۆشیان پێوەکراوە، هەروەک کچە «جوان و منداڵەکان» ئەبرانە دەرەوەی عێراق بۆ سوریاو وڵاتە عەرەبیە کانی تر.

نەهلە، بە حوکمی ئەوەی ماوەیەکی زۆر لای چەکدارێکی داعش ماوەتەوەو منداڵی لێبیبوە، ئاگاداری زۆرترین ڕوداو بوە. بۆ (نەوژین)ی گێڕایەوە: «زۆر حاڵەت و ڕوداوی ناخۆش و سەیر و لە عەقڵ بەدەرم بینیوە، وەکو بردنی دو خوشک پێکەوەو دەستدرێژی کردنە سەر هەردوکیان».

(سوها)ش، کە ڕزگاربویەکی تری ئەو مەرگەساتەیە، باسیلەوەکرد کاتێک داعش دەستگیریکردوە سک پڕبوە، کەچی ئەو پیاوەی کە کڕیویەتی سەرباری سکپڕبونی و بە بەرچاوی چوار منداڵەکەی دیکەیەوە، دەستدرێژیی کردوەتە سەر.

دەستدرێژیی یان لەکارەبا دان

کچ و ژنانی قوربانی ژێر دەسەڵاتی داعش وەک دەیگێڕنەوە، لەلایەن داعشەکانەوە تەنها دەوری سێکس و کارکردن و خزمەتکردنیان پێبینراوە، لەکاتی بەرپەرچدانەوەی هەر داوایەک، یاخود جاری ئەوتۆش هەبوە کەهەر لە خۆڕا، ئەشکەنجە دراون و تووندوتیژییان بەرامبەر کراوە.

ئەو ژنانەی دواندمان، باسیان لەوەکرد داعشییەکان چەندین شێوازی ئەشکەنجەدان و تۆڵەکردنەوەیان بۆ ئەو کچ و ژنانە داناوە کە گوێڕایەڵی فەرمانەکانیان نابن، یەکێکی وەک (حەلا)، لەبەرئەوەی ڕێگری کردوە لەوەی دەستدرێژی بکرێتە سەر، کارەبای لێدراوە.

خەڵات، ڕزگاربویەکی تری دەستی داعشە، وتی: «من لەبەر ئەوەی هەوڵی ڕاکردنم دا، منداڵە چوارساڵانەکەیان بە بەرچاومەوە کوشت».

بەفرین، کە ئەویش ڕزگاربویەکی تری دەستی داعشە، باسیلەوەکرد کە لەژورێک بەندیان کردوە، تەنها ئەو کاتانە بۆی هەبوە بێتە دەرەوە کە پێویستی بەسەرئاو بوبێت.

(لەیلا)ش کەقوربانیەکی تری، دەڵێت: «لە پێناوی ئەوەی خواردن بۆ منداڵەکانم پەیدابکەم و نەهێڵم بمرن لە برس و تینوێتی دا، ئەبوایە بەهەمو شێوەیەک گوێڕایەڵی هەمو فەرمانەکانی ئەو پیاوە عەرەبە موسڵییە بم، کە جگە لەمن خاوەنی سێ ژنی تریش بو».

سکپڕبون لە داعشیەکان..

لەنێو قوربانیەکان دا، چەندین ژن هەن کە لە میانەی مانەوەیاندا، لە چەکدارانی داعش دوگیان بون.

نەهلە، کەلەسەرەوە چیرۆکەکەیمان خستە ڕو، باسلەوەدەکات دوای ڕزگاربونی، خێزانەکەی ئامادەنەبون منداڵەکەی کەلە پیاوێکی داعشیی بوە، وەربگرنەوە، بەناچاری ئەویش ڕازیی بوە بەو بڕیارە.

دەڵێت: «جێهێشتنی منداڵەکەم لەو کاتەدا وەک ئەوە وابو کە لەتێک لە جەرگم بەدەستی خۆم ببڕم و فرێی بدەم، بەڵام ناچار بوم و خواستی خۆم نەبو».

وتیشی: «ئێستا گەڕاومەتەوە لای میردەکەم و ژیانی ئاسایی دەژیم، بەڵام هەمیشە بیرم لای کوڕەکەمەو شەو نیە نەیەتە خەوم».

زۆربەرە، قوربانیەکی ١٨ ساڵە، بۆ (نەوژین) باسیلەوەکرد هەر هەستی بەوەکردوە سکپڕە، چەندینجار هەوڵی داوە بۆئەوەی منداڵەکەی لەبار ببات، دواین جار کە بێ هیوابوە لە لەبارچونی کۆرپەلەکەی، هەوڵی خۆکوشتنی داوە، بەڵام خۆی دەربازی دەبێت و کۆرپەلەکەی لەبار دەچێت. وەکخۆی ئاماژەی دا کە هاوڕێیەکی هەبوە کە زانیویەتی سکپڕە، خۆی کوشتوە.

چالاکوانێکی کەیسی ژنانی ئێزدییش گێڕایەوە، کچ هەبوە کە گەڕاوەتەوە سکپڕبوە، کەسوکارەکەی منداڵەکەیان پێ لە بار بردوە.

تێڕوانینی کۆمەڵگا بۆ ژنانی قوربانیی

کەسوکاری ژنان و کچانی ئێزیدی یاخود کۆمەڵگەی ئێزیدی، چۆن لەو کچ و ژنانە دەڕوانن کە لای داعش گەڕاونەتەوە؟

ئەو پرسیارانەمان ئاراستەی چەند قوربانیەک کرد. (بەفرین)، لەوەڵامدا وتی: «دوای هاتنەوەم لای داعش هەست ئەکەم زیاتر گرنگیم پێئەدرێت، خێزانەکەم بۆ ڕزگار کردنی من قەرزیان کردوە، هیچ سوکایەتیەکم نەبینوە».

یەکێک لەو کچانەی کە کار لە کەیسی ژنانی ئێزیدیی دا دەکات، بۆ (نەوژین) ڕونیکردەوە: «سەرەتا کەسوکاری قوربانیەکان پێیان قورس بو کە کچ و ژنەکانیان دێنەوە، چەند حاڵەتێک هەبو کە کەسوکارەکانیان پێشوازی باشیان لە کچە ڕزگاربوەکانیان نەکردوە».

ئاماژەی بەوەشکرد کە دوای دەرکردنی بەیاننامەیەک لەلایەن ڕابەری ئێزیدیەکان (بابا شێخ) ڕەوشەکە گۆڕاوە.

لەوبارەوە وتی: « (بابەشێخ) ئەو کچ و ژنانەی کە ئەگەڕێنەوە لەژێر دەستی داعش پیرۆزکرد، بەمەش بارەکە پێچەوانە بوبێتەوە و لە ئێستادا بەباشیی پێشوازیان لێ دەکرێت».

بەڵام یەکێک لەو کچە قوربانیانەی کە سێ مانگ پێش هاتنی داعش ماڕەکراوە لە خزمێکیان، سەرباری ئەوەی توانیویەتی هەواڵ بدات بەخێزانەکەی کە ماوە، کەچی پاش ئەم هەواڵدانەش دەزگیرانەکەی چاوەڕوانی نەکردوەو ژنی دیکەی هێناوە.

ئەو کچە بەخەمگینییەکی قوڵەوە وتی: «کەهاتمەوەو بیستم دەزگیرانەکەم ژنی هێناوە، بەتەواویی تاسام، خۆزگەم بە مردن خواست». وتیشی: «دەزگیرانەکەم پێیوتم من ئامادە نیم لەگەڵ تۆ بژیم، تۆیەک ساڵێکە لای داعش ماویتەتەوە و دەستدرێژیت کراوەتە سەر».

گەرمیان... هەم دایەنگای کەمەو هەم فێرخوازی دایەنگاش

■ نەوژین، زریان محەمەد

دایەنگاکان کە جێگەی پەروەردەکردنی سەرەتایی منداڵان و ئاشناکردنیانە بە دەوروبەرو کۆمەڵگە، بەڵام وەک سەرجەم کایەکانی دیکە، دایەنگاکانیش قەیرانی دارایی کاری کردوەتە سەر کارەکانیان و وایکردوە بونی ئەو رێژە کەمەی دایەنگاش بەس بێت بۆ ناوچەیەکی فراوانی وەکو گەرمیان.

پێش قەیرانی دارایی دایەنگاکان ژمارەیان کەم بو، بەڵام ئێستا زۆرە

ژیان محەمەد سەعید، تەمەن (٣١) ساڵ، پیشەی مامۆستایە و دانیشتوی قەزای کەلارە، سەبارەت بە کاریگەری قەیرانی دارایی لە سەر دایەنگاکان بۆ (نەوژین) دەڵێت: «دروستبونی قەیرانی دارایی و پاشەکەوتی موچە بەسەر مامۆستایان و فەرمانبەران وایکردوە کە نەتوانین منداڵەکانمان ببەینە دایەنگا، ئەمەش وایکردوە ژیان و گوزەرانی مامۆستایان و فەرمانبەران زۆر قورس بێت لە روی پەروەردەکردنی منداڵەکانیان».

وتیشی: بە زۆری ئەو منالانە کە دەبرێنە دایەنگاکان منالی مامۆستایان و فەرمانبەرانن، بەڵام من مالّی خەزورم هاوکارێکی زۆر باشمن و منداڵەکانم لەلای ئەوان دادەنێم، بۆیە بون و نەبونی دایەنگا هیچ کاریگەرییەکی ئەوتۆی لەسەرم نابێت.

ئاماژەی بەوەشکرد: ئەگەر هاوکاری ئەوان نەبوایە ئەوا منیش وەکو هەمو مامۆستایانی دیکە ناچار دەبوم سەرەڕای قەیرانی دارایی منداڵەکانم ببەمە دایەنگا، چونکە هاوسەرەکەم بەهەمان شێوەی خۆم لە دەرەوەی شار خەریکی کارکردنە بۆ دابین کردنی بژێوی ژیانمان.

بە هەمان شێوەی ژیان، (دەشتی حەسەن)ی تەمەن (٢٩)ساڵ کە فەرمانبەرەو خاوەنی منالّێکە، سەبارەت بە بونی دایەنگاکان قسە بۆ (نەوژین) دەکات و دەڵێت: «بە هۆی قەیرانی دارایی و کەمی موچەکەمەوە کە ناتوانم بژێوی ژیانمانی پێدابین بکەم، بۆیە ناچارم بەخێوکردنی منالّەکەم بە دایکم بسپێرم».

وتیشی: هەرچەند ئاسودەم کە منالّەکەم لەلای دایکم بە جێدەهێڵم، بەڵام بە هۆی بە تەمەنی دایکم و نەخۆشییەوە زۆر نیگەران دەبم بۆیە ناچارم هەندێکجار منالّەکەم لەگەڵ خۆمدا ببەم بۆ سەر کار.

گەرمیان بە هەر دو قەزای (کەلار و کفری) و بە ناحییەی (رزگاری)شەوە، خاوەن سێ دایەنگەی حکومین، ئەگەر چی بونی سێ دایەنگە بۆ ناوچەیەکی وەک گەرمیان کەمە، بەڵام لە ئێستادا قەیرانی دارایی ئەو دایەنگانەشی بە چۆڵی هێشتوەتەوە.

دەرون عومەر، بەرێوەبەری گشتی چاودێری و گەشەپێدانی کۆمەڵایەتی گەرمیان، لەمبارەیەوە قسە بۆ (نەوژین) دەکات: «راستە پێش قەیرانی دارایی بونی ئەم رێژەیەی دایەنگا بۆ گەرمیان کەم بوە و لە پلانماندا هەبوە کە دایەنگەی دیکە بۆ کەلار و خانەقین و پێباز بنیات بنێین، بەڵام لە ئێستادا قەیرانی دارایی هەمو کارەکانمانی پەکخستوە».

وتیشی: ئەگەر چی بە بڕیاری وەزیری کار و کاروباری کۆمەڵایەتی لە (٢٠٪) ی نرخەکانیان کەم کردوەتەوە، بەڵام هێشتا گوزەرانی مامۆستایان و فەرمانبەران لەو ئاستەدا نین کە منالّەکانیان بنێرنە دایەنگا.

سەبارەت بە بردنی منالّان بۆ دایەنگاکان، دایکان و باوکان بۆچونی جیاوازیان هەیە، بەشێوەیەک هەندێکیان پێیانوایە ئەو منالّانە گۆشەگیر دەبن و کەسێکی کۆمەڵایەتی نابن.

ژیان، پێیوایە بردنی منالّان بۆ دایەنگاکان بۆ ماوەیەک لە سۆزی دایک و باوکیان دادەبڕێن، ئەمەش وادەکات ئەو منالّانە گۆشەگیر بن و کۆمەڵایەتیی نەبن و هەست بە لاوازی کەسێتی خۆیان بکەن.

بەڵام بە پێچەوانەی بۆچونەکانی ژیانەوە، (هەژار فەقێ سلێمان) کە مامۆستای راهێنان و راهێنەرە لە پەیمانگای گەشەپێدانی پەروەردەیی گەرمیان، بەمجۆرە باس لە لایەنە ئیجابیەکانی دایەنگاکان بۆ (نەوژین) دەکات: «لایەنە باشەکانی دایەنگا زیاترە و کاریگەریی ئەرێنیان لەسەر منالّان هەیە لەو قۆناغە هەستیارە، چونکە دەبێتە هۆی کەمبونەوەی گۆشەگیریی و نەمانی شەرمنی، هەروەها فێربونی بەها کۆمەڵایەتیەکان کە ئەرکێکی سەرەکی پەروەردەی نوێیە لە جیهانی ئەمرۆدا».

ئاماژەی بەوەشدا کە دایەنگا منالّ ئامادە دەکات بۆ قۆناغەکانی دواتری پەروەردە و فێرکردن وەک باخچەی ساوایان و قوتابخانە.

وتیشی: بە پێچەوانەوە نەبونی دایەنگا و تاککردنەوەی منالّ لە یەک ماڵ و یەک دو کەسدا، ئەو هەلومەرجانەی سەرەوەی بۆ ناڕەخسێت کە ئاماژەم پێدا.

ئایا پەروەردەکردنی منالّ پرۆسەیەکی تایبەتە بەژنان!؟

■ ناز عەلی

پەروەردەکردنی منالّ و بەشێوەیەکی دروست گرنگترین و لە پێشترین ئەرکی هەمو دایک و باوکێکە دوای هێنانە دنیای منالّ، منالّیش کە پێکهاتوویەکی بایۆلۆژی دایک و باوکیشە بێگومان هەدوکیان بەهەمان ئاست بەرپرسیارن لە بەرامبەری.

هەرچەندە هەندێکجار بەتایبەتی پیاوان بەبیانوی کارو دوری لە ماڵەوە خۆیان لەم بەرپرسیارێتیە دەکشێننە دواوە، رۆچون بەژیانی هەر کۆمەڵگایەکدا وچەندین پێکهاتەی خێزانی جیاواز دەبینین کە لەسەر چەندین پرەنسیپی جیاواز هاتونەتە بون: (ئاینی، نەژادی، کلتوری...).

دروست بونی خێزانیش بۆ بەپێویستبونی مرۆڤ بە ژیانێکی کۆمەڵایەتی ئەگەڕێتەوە کە میژوویەکی دورودرێژی هەیە و بونیادی خێزانیش گرنگە چ بۆتاک و چ بۆ کۆمەڵگا، لەکاتێکدا کۆمەڵگا بەبونی خێزانی خاوەن ئینتیما بەبەها کۆمەڵایەتیەکان پێگەی خۆی دەپارێزێت و تاکیش متمانە و هێز لەخێزانەوە وەردەگرێت و هەروەها شوێنیکیشە بۆ دڵنیای و ئارامی.

لەلایەکی دیکەشەوە، پەروەردە کاریگەری تەواوی لەسەرتاک دەبێت و بونیادی هزری خێزان لە تەواوی ژیانیدا ڕەنگ دەداتەوە.

پەروەردەچەندین جۆر لەخۆ دەگرێت: (پەروەردەی ئارام، پەروەردەی توندوتیژ، پەروەردەی بەناز، پەروەردەی دەمارگیری و ... هتد)

لەکۆمەڵگای کوردەوریشدا هەمو ئەم جۆرە پەروەردەکردنانە بەدی دەکرێت، لەگەڵ جورێکی تر لەپەروەردە کە ئەویش «پەروەردەکردنی یەک لایەنەیە».

مەبەستم لەم دەستەواژەیە، ئەو خێزانانەیە کە پەروەردە تایبەت بە دایک دەبێت و بڕیار و چارەنوسی منالّیش تایبەت بە باوک دەبێت، لێرەوەیە کە منالّ دایک وەک سەرچاوەی سۆز وهەست دەبینێت و باوکیش وەک کەسێکی خۆسەپێن و ئەگەرچی بڕیاری باوک لە بەرژەوەندی منالّیش بێت، بەڵام منالّ زۆر بەکەمی هەست بەم شتانە دەکات.

ئەو باوکانەش کە بەمەبەستی دابونەریت و کار و هەربیانویەکی تر و هاوسۆزی نەکردن لەگەڵ منالّ خۆی لە پەروەردە بێ بەری دەکات و ئەم پرۆسەیە ئاراستەی دایک دەکرێت.

دایکیش لەچوارچێوەی ماڵدا ژیان بگوزەرێنێت و شارەزایی لە ژیانی نێو کۆمەڵگا لاوازبێت و هەندێکجاریش بەهۆی فشار و ماندوبونەوە توندوتیژی بەرامبەر منالّ بەکاردەهێنرێت.

منالّیش لەکاتی چونە نێوکۆمەڵگا کە لە چونە قوتابخانەوە دەست پێدەکات، ئامادەساز نەکرا و ترسی لەشتی بێ بنەما بنبڕنەکرا، هەمیشە هەست بەترس و شەرم دەکات، ئەمەش حاڵەتێکە لە زۆرینەی منالّاندا بەدی دەکرێت و هیچ بنەمایەکی لۆژیکی تیا بەدی ناکرێت.

ئەمەش دوبارە پێویستی بەچاندنی بڕوا بەخۆبون و دورخستنەوەی منالّە لە هەڵچونە نێگەتیڤەکان، دیارە ئەمەش کات و ئەرکێکی زۆری دەوێ، کەچی وەک دەبینین لە کۆمەڵگادا تەنانەت کار بۆ ئەمەش ناکرێت.

منالّان چ لەماڵ و چ لەقوتابخانەو چ لەفێرگەی تایبەتیش دا بن، پرۆسەی خۆ دروستکردنەوە لەبری ئەوەی دایک و باوک و پەروەردەکارانیان لەئەستۆی بگرن، کەچی جێی ئەهێڵن بۆ خودی منالّ خۆی.

منالّیش کەنازانێت خۆ دروستکردن چیە و بەئەرکیشی نازانێت و لەگەڵ گەورەبونیدا هیچ بەرەو پێشچونێک بۆ ئەمە ناکات و سەرچاوەی کێشەکانیش نازانێت.

نمونەی ئەم جۆرە پەروەردە لەکۆمەڵگای خۆماندا بەزۆری دیارە کەتاکی رەشبین چ بەخێزان چ بە کۆمەڵگا چ بە ژیان دەبینین.

پەروەردەکردنی منالّ ئەرکی دایک نیە بەتەنیا، بەڵکو ئەرکی دایک و باوکە پێکەوە، بۆ ئەوەی هەردو لا تاکێکی گەشبین هیچ نەبێت بە خێزان دروست بکەن.

لەکۆمەڵگای کوردەواری دا پەروەردەکردنی منالّ یەک لایەنەیە

تاکە ژنە بەڕێوەبەری گشتی لەگەرمیان

■ نەوژین، سەرگوڵ خەلیل

لەنێو ئەو هەمو بەڕێوەبەر گشتیەی لەگەرمیاندا هەیە، تەنها یەکێک لەوانە ژنە، ئەو ژنەش سەرەڕای ئەو کێشانەی لەماوەی خوێندن و کارکردن دا هاتونەتە ڕێی، بەڵام کۆڵی نەداوە و بەردەوامە لەسەر کارکردن.

شـــادیە حســـێن عەباس، تەمەن (٤٠) ســـاڵ، لە قەزای کەلار لەدایک بوەو لە ســـاڵی ٢٠٠١ بەشی زانســـتی خاکی لە کۆلێژی کشـــتوکاڵی زانکۆی سلێمانی تەواو کردوە و دوای خوێندنی زانکۆیی، وەک ئەندازیاری کشتوکاڵی لە وێستگەی باخی کەلار دامەزراوە.

ئـــەم ئافرەتـــە ماوەی دو ســـاڵە و لە (٢٨ی ئایاری ٢٠١٥) دەســـتبەکار بوە لە پۆستی بەڕێوبەری گشتی کشتوکاڵی گەرمیـــان و تائێســـتا بەردەوامـــە. لە دیدارێکی ڕۆژنامەی (نەوژین) دا، باس لە هەندێک وێستگەی ژیانی تایبەتیی و پیشەیی خۆی دەکات.

سەرەتا لە پۆستەکەیەوە دەستی پێکرد و وتی: «پۆســـتی بەڕێوبەری گشـــتی کشتوکاڵ یەکێکە لە پۆستە قورسەکانی ســـنورەکەمان بە حوکمی ئەوەی ئێمە لەگەڵ جوتیـــاران دا ڕوبەڕو دەبینەوە و ئەوانیش تا ئێســـتا زۆر هۆشیار نین لەبارەی یەکســـانیی ڕەگەزییەوە، بۆیە ئەوە یەکێکە لە گرفتەکان».

بە دەم پێکەنینە شادی بەخشیەکەیەوە، گەڕایەوە سەردەمی خوێندکاریی خۆی و باســـی قۆناغەکانی خوێندنی کرد و دەیوت «وەک هەر منالێکی کوردستان لە قەیران لەنێوان ســـاڵانی نەوەدەکان، ژیان و خوێندنم بە نارەحەتی و سەختی گوزەراند، هەر بەهۆی لایەنی ئابورییەوە (٢) ســـاڵی خوێندنم لەدەســـت داوە، بەڵام خۆشـــبەختانە کەســـوکارم زۆر

لەدوای
بەجێهێشتنی
پۆستەکەم،
نامەوێت لەکارکردن
داببڕێم

هاوکارم بونە و هانیانداوم بەردەوام بم لە خوێندن».

ئەگەرچـــی ژمـــارەی فەرمانبـــەری ژن لەگەرمیانـــدا کەم نییـــە، بەڵام ئەوەی تێبینیی دەکرێت کەمترینیان پۆســـت و پلـــەی کارگێڕیـــی بـــاڵا وەردەگرن، ئەم پۆســـتەی کە (شـــادیە حســـێن) وەریگرتـــوە، یەکەمجـــارە ژنێـــک لە گەرمیان وەریدەگرێت.

پرســـیار ئەوەیە: چۆن ئەم پۆســـتەی وەرگرت و پاڵپشتییەکانی چیی بون؟

شادیە لەوەڵامدا وتی: «لەماوەی پێشودا هەڵســـوڕاوێکی بزوتنەوەی گۆڕان بوم، پاش ئەوەی لە ڕێکەوتنی دابەشکردنی پۆستەکانی سنوری سلێمانی و گەرمیان پۆســـتی بەڕێوبەری گشتی کشتوکاڵی گەرمیـــان بـــەر بزوتنەوەکەمان کەوت، منیش لە خۆمم رابینی بۆ وەرگرتنی ئەو پۆستە، هەربۆیە سیڤیم پێشکەشکرد و خۆشبەختانە قبوڵکرام».

چیرۆکی وەرگرتنی پۆست و پلە بۆ مرۆڤ لـــەوەدا کۆتایی نایات کە پۆســـتەکەی وەرگرت، بەڵکـــو بەپێچەوانەوە لەوێوە دەســـتپێدەکات، بەرپرســـیارێتی و ئـــەرک و جێبەجێکردنی بەرنامەی نوێ و داهێنەرانـــە، هەمـــو ئەمانـــە دەبنە ئالەنگاریی بۆی.

شادیە حســـێن، لەباســـکردنی پرۆژە و پلانەکانـــی دا، ئـــەوەی خســـتە ڕو کە قەیرانی دارایـــی کۆتایی بە زۆرێک لەو خەونانەی هێناوە کە ویســـتویەتی لـــە ڕێگەی پۆســـتەکەیەوە بۆ برەودان بـــە کەرتـــی کشـــتوکاڵیی لەگەرمیان جێبەجێـــی بکات، ســـەرباری ئەوەش بێهیوا نەبـــوەو ئومێدەوارە کە بتوانێت بەدییان بێنێت.

ئـــەو نمونەی پرۆژەیەکی کشـــتوکاڵیی هێنایەوە کـــە ویســـتویەتی بەتایبەت بۆ ژنان لە ســـنورەکە جێبەجێی بکات «یەکێک لەو پرۆژانەی ئێمە ویســـتمان ئەنجامی بدەین دروســـتکردنی گوندی کشتوکاڵی بو، داوای ئەوەمان کردوە کە گوندێکی کشـــتوکاڵی بکرێتەوە چونکە زەوی و ئاومان لەبەدەســـتدایە، ئەگەر بێت و ئەو پرۆژەیـــە جێبەجێ بکرێت، ئـــەوا دەرچوانی زانکـــۆ و پەیمانگاکان و ئەندازیارانی کشـــتوکاڵی و ئامادەییە کشتوکاڵیەکان بەشدار دەبن کەبەشێکی زۆریـــان لەرەگـــەزی مێن، بـــەڵام ئەو پرۆژەیە چونکە پـــارەی زۆری دەوێت، بۆیە تائێستا هەر بیرۆکەیە».

شـــادیە، بـــۆ (نەوژیـــن) بیرۆکەیەکی دیکەی خۆی ڕون دەکاتەوە. بیرۆکەکە ئەوەیە هـــەر دەرچویەکی زانکۆ یاخود پەیمانگا کشـــتوکاڵیەکان، پارچەیەک زەوی پـــێ بدرێت و هـــاوکاری بکرێت بـــۆ ئـــەوەی بیچێنێت بـــە بەروبومی کشتوکاڵیی «لەم کارەش دا وادەکەین لەلایـــەک دەرچوەکانمـــان بێکار نەبن، لەلایەکی دیکەشەوە پەرە بە بەرهەمی کشتوکاڵیی بدەین».

بەگشـــتی ئەو بەڕێوبەرانـــەی کە دوای ماوەیەک پۆســـتەکانیان بەجێدێڵن، واز لەکارکردن دێنن و دەیانەوێت خانەنشین بن، بەڵام (شادیە) بەپێچەوانەوە دەڵێت: «لەدوای بەجێهێشـــتنی پۆســـتەکەم، نامەوێـــت لەکارکـــردن داببڕێم، بەڵکو زیاتر حەزم لەوەیە لە بواری کشتوکاڵدا برەو بە زانستەکەم بدەم».

دو کچ لەگەرمیان دەبنە پێشکەشکاری هەواڵی وەرزشیی

■ نەوژین، جوانە جەلیل

دونیای وەرزشی بەوە ناسراوە کە دونیایەکی «نێرانەیە»، بەتایبەتی ڕاگەیاندنی وەرزشیی، کە کەم ژن هەیە خۆی لە قەرەی ئەو بوارە بدات، بەڵام دو کچی گەرمیانیی بەناوی (سایە) و (دڵنیا)، بڕیاریان داوە ریسک لەو بوارەدا بکەن، ئەوە ماوەی زیاتر لە ساڵێکە بون بە ئامادەکار و بێژەری هەواڵە وەرزشییەکان لە ڕادیۆی گەرمیانی سەر بە یەکگرتوی ئیسلامیی کوردستان.

ســـایە حەمیـــد، تەمەن (٢٥) ســـاڵ، دانیشـــتوی (گردەگۆزینە)ی ســـەر بە قەزای کەلارە، ڕۆژانە دێتە نێو شـــار و لە ڕادیۆی گەرمیانی سەر بە یەکگرتوی ئیسلامی کاری ڕاگەیاندن دەکات.

سایە بە دڵخۆشیەکی زۆرەوە باسی لە چۆنیەتـــی هاتنە نێو دونیای ڕاگەیاندن بۆ (نەوژین) کرد و وتی: «ســـەرەتای دەســـت پێکردنم لـــە کاری ڕاگەیاندن دەگەڕێتـــەوە بۆ ســـاڵی ٢٠٠٨، بەڵام بەهـــۆی خوێندنەوە دابڕام تا ســـاڵی ٢٠١٤و یەکەم کاری ڕاگەیاندنیشـــم هەر لە ڕادیۆی دەنگی گەرمیانەوە دەســـت پێکرد و تاوەکو ئێستاش بەردەوامم».

وتیشی: ڕاستە من بەشـــی ڕاگەیاندنم تەواو نەکردوە، بەڵام حەز و خولیایەکی زۆرم هەبوە بۆ ڕاگەیاندن، ســـەرەتاش بە کاری پەیامنێری دەســـتم پێکرد بۆ ڕادیۆی گەرمیان.

بە هەمان شێوەی سایە، دڵنیا ئەنوەر، تەمەن (٢٤) ساڵ، کە دانیشتوی شاری کەلارە، لـــە ڕادیۆی دەنگـــی گەرمیان کاری بێژەری دەکات و بێژەری هەواڵی وەرزشیە.

دڵنیا، بە ئاسودەیەکی زۆرەوە باسی لە چۆنیەتی هاتنە نێو دونیای ڕاگەیاندنی بۆ (نەوژین) کـــرد و دەڵێت: «من بۆ مـــاوەی (٧) مانگـــە کاری ڕاگەیاندن دەکەم، یەکەم وێســـتگەی ئاشنا بونم بـــە کاری ڕاگەیانـــدن ڕادیـــۆی دەنگی گەرمیانە».

دەشـــڵێت: ڕاستە من بەشـــی کوردیم تـــەواو کردوە، بەڵام هـــەر لە منالیەوە حـــەز و خولیـــام بـــۆ کاری ڕاگەیاندن هەبـــوە بەتایبەت لە بواری وەرزشـــی، بەهاوکاری خێزانەکەشـــم هاتومەتە نێو بوارەکەوە.

ســـایە و دڵنیـــا، کە ڕادیـــۆی دەنگی گەرمیان کۆی کردونەتەوە، ماوەی چەند مانگێکـــە بە جیا خەریکی کارکردنن لە بواری هەواڵە وەرزشیەکاندا.

سایە، وەکخۆی دەڵێت: «پێشکەشکردنی هەواڵی وەرزشی بۆ من چاوەڕوان نەکراو بو، چونکە ڕۆژێکیان بەهۆی سەرقاڵی و کاری زۆرەوە لـــە ڕادیۆ خوێندنەوەی هەواڵە وەرزشیەکانیان بەمن سپارد».

وتیشی: ڕاستە بۆ من مایەی سەرسورمان بو کە هەواڵی وەرزشی پێشکەش بکەم، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا بە خۆشحاڵیەکی زۆرەوە ڕۆشـــتمە ستۆدیۆ و بە پەخشی ڕاســـتەوخۆ هەواڵـــە وەرزشـــیەکانم پێشـــکەش کـــرد، دوای تـــەواو بونی هەواڵەکان بەڕێوەبەرەکەم پێی وتم ئیتر هەواڵە وەرزشـــیەکان تایبەتە بە تۆ لە مـــاوەی ئەو ڕۆژانەی کە دەوام دەکەی، چونکـــە ئەداو دەنگی تـــۆ گونجاوە بۆ هەواڵی وەرزشی.

بەڵام جیاواز لە ســـایە، ڕۆشتنی دڵنیا بۆ نێو دونیای وەرزش ســـوتفە نەبوە، بەڵکو بـــە حەز و ئارەزوی خۆی بوە و هەر خۆشی ئەو بوارەی هەڵبژاردوە کە کاری بێژەری هەواڵی وەرزشی بکات لە ڕادیۆی دەنگی گەرمیان.

لە وەڵامـــی پرســـیارێکی (نەوژین) و زۆربەی خەڵکدا کە ئاراســـتەی ســـایە و دڵنیا کراوە، کـــە ئایە ئەوان لە پاڵ هەڵبژاردنی پیشـــەی بێـــژەری هەواڵە وەرزشـــییەکاندا، هیـــچ ڕاهێنانێکـــی وەرزشی ئەنجامدەدەن؟

ســـایە بە پێکەنینەوە دەڵێت: «نەخێر تاوەکو ئێستا هیچ چالاکیەکی وەرزشیم ئەنجام نەداوە، لەگەڵ ئەوەش ســـەیری یارییە جیهانیـــەکان دەکەم و هاندەری یانەی بەرشـــەلۆنەم، لـــە مۆندیالیش هاندەری ئەرجەنتینم».

بەڵام (دڵنیا) بـــە پێچەوانەوە دەڵێت: «بەڵێ وەرزش ئەنجام دەدەم و زۆریش حەزم لە چالاکیە وەرزشیەکانە و ئەمە حـــەزی منالیـــی منە لەگـــەڵ ئەوەش ســـەیری تەواوی یارییە جیهانیەکانیش دەکەم»، وتیشـــی: «هاندەری یانەی ڕیاڵ مەدریدم و لە هەڵبژاردەکانیش دا هاندەری بەرازیلم».

سەبارەت بەوەی لە دەست گەیشتنیان بە هەواڵە وەرزشیەکان تا چەند توشی زەحمەت دەبن، (ســـایە) و (دڵنیا) بۆ (نەوژین) دەڵێـــن: زۆربەی هەواڵەکان هەر لە ســـایتەکانەوە وەریان دەگرین، بەڵام زۆرێک لـــە هەواڵەکان گۆڕانکاری تێـــدا دەکەین، چونکە جـــاری وا هەیە هەواڵێـــک بـــە چەند شـــێوازێکی جیا بڵاودەبێتەوە».

سایە و دڵنیا، بە دڵخۆشی و ئاسودەییەکی زۆرەوە باســـیان لەوەشکرد: کە دەست خۆشی و ستایشـــێکی زۆریان بۆ دێت لەلایەن هاوڵاتیانەوە بۆیە ئەمەش وا لە ئەمـــان دەکات کە هەوڵـــی زیاتر بدەن وەک ئـــەوەی بیر لەوە بکەنەوە واز لەو پیشەیە بهێنن.

کچانی گەرمیان دەبنە دەف ژەن

■ نەوژین، سوزان خەلیل

ریزێک گەنج لە هۆڵی راهێنانی موزیکی سەنتەری چالاکی گەنجانی کەلار وەستاون، دەفەکانیان بە هەردو دەستیان گرتوەو ئامادەیان کردوە بۆ ژەنین. پاش (یەک دو سێ)ی مامۆستاکەیان، نالەیان لەو دەفانەوە هەستاند کە بەدەستیانەوە گرتبو، دەنگی دەستیان بەپێی ئیقاعی ئاوازەکە بەرز دەبوویەوەو نزم دەبوویەوە. لەنێو ئەو ریزەدا، چەند کچێک وەستابون، هاوشانی کوڕەکانی هاوڕێیان، بەکارامەییەوە دەفەکانیان رادەژەنی و ئاوازی بەجۆشیان پێدەردەکرد.

ئەم دیمەنە، ئەگەرچی دیمەنێکە کە بینینی لەگەرمیاندا کەمتر پێی راهاتووین و زۆرتر وەکو خەونە، بەڵام کۆمەڵێک کچ لەڕێگەی سەنتەری چالاکی گەنجانی کەلارەوە، ئەم خەونەیان گۆڕیوە بە راستی. ئەوان رۆژانە لەو سەنتەرەدا، مەشق و راهێنانی فێربونی ئامێری دەف دەکەن.

دەف، ئامێرێکی ئیقاعیی ناسراوە، بەیەکێک لەو ئامێرە موزیکیانە هەژمار دەکرێت کە کورد لە دێرزەمانەوە بەکاریهێناوە، تەنانەت بۆچونێکی وەها هەیە کە کۆنترین ئامێریی خۆماڵیی کوردیی بێت.

هەتائێستا بەزۆری کوڕان ئەم ئامێرەیان ژەنیوە، کەم کچمان بینیوە بیانەوێت ئەم ئامێرە فێر بن و بیژەنن، ئەگەرچی لە پارچەکانی دیکەی کوردستان و بەتایبەتی رۆژهەڵات، ژمارەی ژەنیارانی دەف لە رەگەزی مێ، زۆر و زەوەندە، بەڵام لە باشور و بەتایبەت لەگەرمیان، ئەم حاڵەتە زۆر کەم و دانسقەیە.

لەگەڵ دروستبونی بەشی موزیک لەسەنتەری گەنجان و دانانی مامۆستایەکی پسپۆڕ لە ژەنینی دەف و تەپڵ دا، فێرخوازان و ئارەزومەندانی فێربونی ئەم ئامێرەش رو لە زیاد بونە، لەنێویشیان دا کچان. ئێستا رۆژانە چەندین کچ لەو بەشە، راهێنانی ژەنینی دەف دەکەن.

شەیما عەبدولکەریم، ٢٦ ساڵ، یەکێکە لە فێرخوازانی کۆرسی فێربونی دەف. بە (نەوژین)ی وت: «هاتنی من بۆ ئەم بەشە بە هەزی خۆم بوە، چونکە زۆر حەزم لە ژەنینی دەفەو دەمەوێت تیایدا کارامە بم». وتیشی: «ماڵەوەشمان کە رادەی حەزەکەمیان بۆ فێربونی دەف زانیی، رێگرییان لێنەکردم و بەڵکو هاوکارمن بۆ ئەوەی رۆژانە بێم پرۆڤە و راهێنان بکەم».

شەیما، تاکە کچ نییە کەبەشداری خولەکانی فێربونی ئامێری دەف دەکات، بەڵکو بەوتەی (توانا نەقی) کە مامۆستای ئەو بەشەیە لەسەنتەری گەنجانی کەلار، ژمارەی بەشدارانی کچ لە کۆرسەکانیاندا، لەزیادبونی بەردەوام دایە.

توانا، بۆ (نەوژین) وتی: «کچان تابێت زیاتر رو لە بەشەکەمان و بەشە هونەریەکان بەگشتی دەکەن، تەنها لەماوەی ئەمساڵدا زیاتر لە ١٠ کچ بەشداری خولەکانمان بون، کەبەشێکی بەرچاوی ئەوان لە ئامێری دەف دا گیرساونەتەوە».

هاوکات (نەبەز حەمید)، بەرپرسی بەرپوبەری سەنتەری چالاکی گەنجانی کەلار، جەختی لەو زانیارییانە کردەوەو بە (نەوژین)ی راگەیاند: «بە رێژەیەکی بەرچاو کچان بەشداریی لە خولەکاندا دەکەن بەتایبەت خولە هونەرییەکان، بەهەمان شێوەش لە کارو چالاکیەکانی سەنتەرو بەتایبەت چالاکیە هونەرییەکان دا، کچان رۆڵ و بەشداریەکی باشیان هەیە».

جگە لەو خولانەی کە سەنتەری ناوبراو دەیکاتەوە، هاوکات خولی دیکەش لەلایەن ناوەندە ئەهلیەکان لەبواری موزیک دا دەکرێنەوە، بەڵام رەنگە سەنتەری گەنجان تاکە شوێن بێت کە فێرخوازانی فێری ژەنینی ئامێری «دەف» بکات.

راهێنەری بەشی موزیکی سەنتەرەکە، ئاماژەی بەوەکرد کە نەک بەتەنها خولی راهێنان دەکەنەوە، بەڵکو ئەو فێرخوازانەشی کە ئاستیان باش بێت، لە تیپی موزیکی سەنتەرەکەیاندا جێدەکەنەوە.

لەوبارەوە دەڵێت: «لەسەرەتای دامەزراندنی سەنتەرەوە گروپی موزیکی سەنتەر دامەزراوە و ماوەی پینج ساڵیش دەبیت گروپی دەفی سەنتەر دامەزراوە، ئەندامەکانیش لەو گەنجانە پێکهاتون کە سودمەندی بەشی میوزیکن و چەندین بەرهەمی ناوازەیان پێشکەش کردوە لە چەندین بۆنەو شوێنی جیاواز دا».

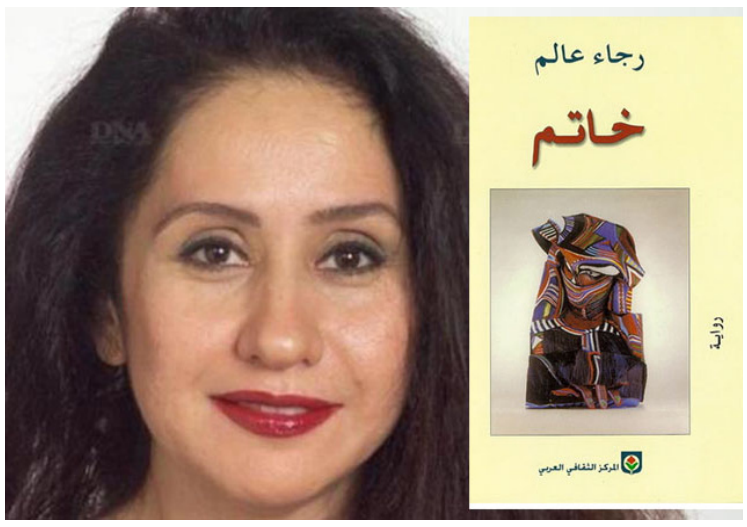
بەردەوام یەکێک لە هەرە دیارترین هۆکارەکانی خۆدورگرتنی کچان لەبەشداریی کاری هونەریی لەگەرمیان، بریتیی بوە لەرێگریەکانی خێزان. خێزانەکان تائێستاش بەچاوێکی جیاواز و کەمەوە سەیری هونەر دەکەن و لێناگەڕێن کچەکانیان ئەگەر خولیاو بەهرەیەکیشیان لەو بوارەدا هەبێت، پەرەی پێببەن.

بەڵام لەبەرامبەر ئەم بۆچونەدا، خێزانی ئەوتۆش هەن کە نەک رێگریی لە کچەکانیان ناکەن، بەڵکو هاوکارییان دەکەن بۆ فێربونی موزیک.

هێڤی، کەبەشداریکی دیکەی خولی فێربونی ئامێری دەفە لە سەنتەری گەنجان، بۆ (نەوژین) وتی: «سەرباری ئەم بارە کۆمەڵایەتیەی کە لەکۆمەڵگادا هەیە، بەڵام من وەکو خۆم رێگریم لێنەکراوە لەلایەن خێزانەکەمەوە، بەڵکو دەرفەتیان پێدەاوم».

وتیشی: «هاتوم بۆ فێربونی ئامێری دەف، هیچ بەربەستێک نەهاتوەتە رێگەم و هەتا بتوانم هەوڵی زیاتر دەدەم بۆ فێربونی ئامێرەکەو گەشەدان بەتواناکانی خۆم، داواش لەکچان دەکەم ئەو بەربەستانە بشکێنن کەدێنە رێگەیان و بێنە نیو دونیای هونەرەوە».

یەکەم ژنە نوسەری براوەی خەڵاتی پۆکەر

■ نەوژین

خەڵاتی پۆکەر بۆ رۆمانی عەرەبی، ناودارترین خەڵاتی ساڵانەیە کە دەبەخشرێتە رۆمانووسانی عەرەب، زۆرینەی براوەکانی ئەم خەڵاتە پیاوانن، بەڵام ئەمە واینەکردوە ژنان بێبەش بن، بەڵکو بەپێچەوانەوە ساڵانە ئامادەییەکی باشیان هەیە لە بۆنەکەدا، شەش ساڵ پێشتریش، ژنە نوسەرێکی سعودیی، توانی خەڵاتەکە بەدەست بێنێت.

خوێنەری رۆمانەکانم ئەوانەن کە گرنگیی بە ناوەوەی مرۆڤ دەدەن

رەجا عالیم، ژنە نوسەر و رۆماننوسی عەرەبستانی سعودیە، لەساڵی ٢٠١١ دا لەلایەن لیژنەی خەڵاتی پۆکەرەوە، خەڵاتی ئەو ساڵەی بەهاوبەشی رۆماننوسی مەغریبی (محەمەد ئەلئەشعەری) پێشکەشکرا، بەمەش بوە یەکەمین ژنە رۆماننوس کە لەوەتەی خەڵاتەکە لەساڵی (٢٠٠٨)ەوە دابەش دەکرێت، بتوانێت ببێتە براوەی.

عالیم، باسیلەوەکرد کە بردنەوەی خەڵاتەکە بۆ ئەو مایەی خۆشحاڵیی بوە، چونکە دەرخەری ئەوەیە کە ژنانیش لە کۆمەڵگای رۆژهەڵاتی و عەرەبی دا، خۆیان بەدەستەوە نەداوە، بەڵکو کاری ئەفراندن و داهێنان دەکەن.

ئەو رۆمانەی کە (رەجا)ی لەسەر خەڵاتکرا، ناوی (کۆتی کۆتر- طوق الحمام)ە.

سەرزەمین و شانۆی چیرۆکی رۆمانەکەی رەجا لە شاری (مەککە)ی زێدی خۆی رودەدات. پێیوایە خۆشبەختە کەلەو پارچە زەویە «پیرۆزە» چاوی بەژیان هەڵهێناوەو گەورە بوە، بەردەوامیش ئەو شارە لە رۆمانەکانی دا رەنگ دەداتەوە.

رەجا، لەوبارەوە دەڵێت: «من هەمیشە دانیشتوانی مەککە بەو کۆترە دەزانم کە بەدەوری کابەدا دەخولێتەوە، مرۆڤەکانیش بەو کۆتە دەزانم کە بەدەوریانەوەن».

گیرانەوەی چیرۆکی رۆمانەکەی رەجا عالیم، زۆرتر گەڕانەوەیە بۆ شاری مەککەی کۆن و بەسەرهاتەکانی.

ئەو باس لەوەدەکات کە نوسینەکانی بۆ ئەوە نیە بەرەنگاری رەوتی توندڕەویی و سەلەفیی ببێتەوە وەک باسدەکرێت، بەڵکو ئەو دەڵێت کەدەنوسێت لەناخەوە دەنوسێت و خۆی پابەندی ئەوجۆرە بیرکردنەوانە ناکات و ناکەوێتە ژێر کاریگەریی ئەو بیرانە.

هەروەک ئاماژە بەوەشدەکات راستە کە مەککە شانۆی زۆرینەی چیرۆک و رۆمانەکانێتی، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا کە باس لە پرس و خەمێک دەکات، وەکو پرسێکی گەردونیی و گشتی باسی دەکات نەک ناوچەیی.

ئەم ژنە لەخێزانێکی خوێندەوار هاتوەتە دونیاوە، کە رەگی سۆفیگەریی تیایاندا زاڵە، نوسینەکانی خۆیشی بەهەمانشێوە زاڵبونی ئەم بیرەی پێوە دیارە، باسلەوەدەکات باپیرەی یەکێک بوە لە سۆفیە ناسراوەکان و هەر ئەویش نازناوی «عالیم»ی هەڵگرتوە بەو ئامانجەی بەدوای زانست و زانیاریدا بکەوێت.

رەخنەگران باسلەوەدەکەن کە نوسینەکانی (رەجا عالیم)، بەتایبەتی رۆمانی (کۆتی کۆتر)، بۆکەسانێک نوسراون کەدەستەبژێر «نخبە» بن، بەڵام ئەو ئەم بۆچونە بەوشێوەیە رەد دەکاتەوە، بەڵکو پێیوایە نوسینەکانی هەموکەس نایخوێنێتەوە، بەڵکو گروپێکی دیاریکراو لەخوێنەران بەدوایەوەن کە گرنگیی بە رۆچونە ناخی خود و هەڵکۆڵینی ناوەوەی مرۆڤ دەدەن.

رەجا، لەساڵی ١٩٥٦ لە مەککە لەدایکبوە، بەکالۆریۆسی لە ئەدەبی ئینگلیزی هەر لە عەرەبستانی سعودیە بەدەستهێناوە. سەرەتای تێکەڵبونی لەگەڵ دونیای نوسین دا، دەگەڕێتەوە بۆ رۆژنامەوانی، کاتێک لە رۆژنامەی «الریاض» دا نوسینەکانی بڵاوکردوەتەوە، پاشان دەستی بۆ بواری نوسینی رۆمان و شانۆنامە بردوەو تائێستا بەدەیان بەرهەمی لەو بوارانەدا هەیە.

رەجا، خوشکێکی هەیە بەناوی «شادیە»، کە هونەرمەندێکی شێوەکاری ناسراوەو پێکەوە وەکو دوانەیەکی دەروشاوەی ئاسمانی ئەدەبی و هونەریی سعودیە بەدیارکەوتون.

یاساش نەیتوانی ڕێ لە فرەژنی پیاوان بگرێت

■ نەوژین، پەیام لەتیف

وادیارە قەدەغەکردن و بەرتەسککردنەوەی فرەژنی بەپێی یاسا لە هەرێمی کوردستان، پیاوانی لەهێنانی زیاد لە ژنێک ڕانەگرتوە، بەڵکو ڕێگەو شێوازی جیاوازیان دۆزیوەتەوە بۆ تێپەڕاندنی ئەو یاسایانە، دیارترین ئەو ڕێگایانەش پەنا بردنە بەر دادگاکانی ناوچە دابڕێنراوەکان یان دەرەوەی هەرێمە.

بەفراو، ناوی خوازراوی ئافرەتێکە کە مێردەکەی لەیەکێک لەدادگاکانی دەرەوەی هەرێم ژنی بەسەردا هێناوە، ئەو کەدانیشتوی ناحیەی ڕزگاری سەر بەکەلارە، خاوەنی ٣ منالە. بەم جۆرە چیرۆکی خۆی بۆ (نەوژین) باسکرد: «مێردەکەم مامەڵەی لەگەڵم تا دەهات خراپ دەبو، کەمتریش دەهاتە مالەوە، وای لێهات مەسروفیشمان نەکات. دوای ماوەیەک بۆم دەرکەوت ژنی تری هێناوە».

ڕونیشیکردەوە: کە زانیم مێردەکەم بێ ئاگاداری و پرسی من ژنی تری هێناوە، سکالام لەسەر تۆمارکرد.

بەشیکی تر لەژنان لەکاتی هێنانی ژنی دوەم لەلایەن مێردەکانیانەوە، بەناچاری ڕەزامەند بون و دواتر هەر بەجیابونەوە لەهاوسەرەکانیان کوتایی بەژیانی هاوسەرگیریان هاتوە.

وەک (بەفراو) وتی: «من داوای جیابونەوە ناکەم، چونکە من منالّم هەیە دەمەوێت لەمالّەکەی خۆم بژیم ومێردەکەم مامەڵەی لەگەڵم باشبیت ومەسروفم بکات».

لوئەی سەلیم، پارێزەر، جەخت لەوەدەکاتەوە لەحالّەتی هێنانی ژنی دوەم دا، پیاو مەسروفی ژنی یەکەمی نەکرد ئەوا لەو حالّەتە دا ژن دەتوانێت سکالا تۆمار بکات، «چونکە پیاو هەر دەبێت نەفەقەی ژنەکەی بدات».

سارا، ناوی خوازراوی ژنێکی تری کە تەمەنی ٣٠ ساڵە و خاوەنی ٢ منالّە. سۆیبە، ژنیکی تەمەن ٤٠ ساڵە، لەگەڵ مێردەکەی دا ساڵانێکی زۆرە هاوسەرگیریان کردووەو خاوەنی منالّێکی ٩ ساڵانن. وتی: «کاتێک هێنانی ژنی دوەم لەدەرەوەی دادگاکانی هەرێم بو بە دیاردە، حەزو ویستی ژنهێنان چوە مێشکی مێردەکەمەوە، منیش ڕوشتمەوە مالّی باوکم، لەم کاتەدا مێردەکەم ڕۆشتنی منی بە بیانو زانی و لە دادگا داوای جیابوونەوەی لێکردم».

وتیشی: «بەڵام من جیابوونەوەم نەدەویست و نەشمدەویست ژنم بەسەردا بێت، بۆیە لەڕێگەی پارێزەرێکەوە داوامکرد هەوڵی ئەوەم بۆ بدات مێردەکەم پەشیمان بێتەوە لە ژنهێنان نەک کارم بۆ بکات بۆ جیابوونەوە، ئەویش قسەی لەگەڵ مێردەکەم کرد و ئاگاداری کردەوە کە هێنانی ژنی دوەم پێچەوانەی یاسایە».

وتیشی: «پاش ماوەیەک سەرەنجام هاوسەرەکەم پەشیمان بوەوە لە داواکەی و داواکەی کشاندەوە، منیش گەڕامەوە، ئێستاش ساڵێک تێپەڕیوە پێکەوە دەژین و لەم ماوەیەدا هاوسەرەکەم هیچ کات باسی ژنهێنانی نەکردوەتەوە».

بەشێکی هۆکاری زیادبونی هێنانی ژنی دوەم، بۆ هاتنی بەلێشاوی ئاوارە عەرەبەکان دەگەڕێتەوە کە لەئەنجامی ئەو شەڕ و ناخۆشیانەی ڕوبەڕوی دەبنەوە ڕو لە کوردستان و لەنێویشیاندا گەرمیان دەکەن.

پارێزەر: لوئەی سەلیم، ئەم زانیاریەی جەخت لێکردەوەو وتی: «ئەم حالّەتە وایکردوە خەڵکێکی زۆر ڕو لێرە بکەن و بەشێکیان بێ کەسوکار و دەستنەڕۆن، یان ئەو کچانەی دەگەنە تەمەنێک پێیان دەڵێن قەیرە یان گەورە کچ یان ئەوانەی بێوەژن و مێردەکانیان لەئەنجامی شەڕ دا کوژراون».

وتیشی: «لەم کاتەشدا ئەو پیاوانەی ژن دەهێنن ئەم حالّەتانە دەقۆزنەوەو بڕە پارەیەکی کەمتر خەرج دەکەن لە هاوسەرگیریی کردن لەگەڵ ئەو ژنانە، بۆیە ئەمەش هۆکارێکی تری زیادبونی ڕێژەی فرەژنییە».

بەشێکی تر لەژنان لەکاتی هێنانی ژنی دوەم لەیاسای یاری شارستانی کارپێکراو لە هەرێمی کوردستان دا وەک (لوئەی سەلیم) ڕونیکردەوە، بریتییە لەوەی کەدەبێت چەند مەرجێکی تیا جێبەجێ بکرێت.

مەرجەکان بریتین لە: «دەبێت ڕەزامەندی دادوەری لەسەربێت، ژنەکە نەخوشیەکی هەبێت ڕێگری لەپرۆسەی هاوسەرگیریی بکات یان نەزۆک بێت ئەمەش بەپێی ڕاپۆرتی پزیشکی بسەلمێندرێت، توانای دارایی باشبێت و دەبێت بەبەڵگەوە بیسەلمێنێت، بەڵێننامەی دەستنوس بداتە دادوەر بەوەی عەدالەت بێت لەنیوانیان لەڕوی مادی و مەعنەوییەوە».

ئەویش بەهەمان شێوە مێردەکەی لەیەکێک لەداگاکانی دەرەوەی هەرێم ژنی بەسەردا هێناوە. دەڵێت: «مێردەکەم بەردەوام دەیوت من دەمەوێت ژن بێنم، منیش هەمیشە ناڕەزامەند بوم، بەڵام دواجار کە بڕیاریدا ژن بێنێت من هیچم پێ نەکرا و بۆ ئەوەی هەر لەو ژیانەی خۆم بەردەوام بم ڕازی بوم بەم کارە، هاوسەرەکەشم لەیەکێک لە دادگاکانی دەرەوەی هەرێم ژنی بەسەرم هێنا، بەڵام پاش ماوەیەک کە لەیەک ماڵ دەژیاین بەردەوام کیشەمان هەبو لەگەڵ هاوسەرەکەم و ژنەکەی، بۆیە هاوسەرەکەم لە من جیابوەوەو ئێستاش من لەگەڵ منالّەکانم لەمالّی باوکم دەژیم».

بەشێک لەو ژنانەی کە مێردەکانیان ژنیان بەسەر دا دەهێنن دوای ماوەیەک کە مێردەکەکانیان بەخراپی مامەڵەیان لەگەڵدا دەکەن ئەمانیش بەناچاری پەنا بۆ دادگا دەبەن و سکالا دەکەن، بەڵام ئایا سکالای ئەم ژنانە هیچ ئەنجامێکی دەبێت؟

لەوبارەوە (لوئەی سەلیم) وتی: «ئەو ژنەی مێردەکەی لەدەرەوەی دادگاکانی هەرێم ژنی بەسەر هاتوە کاتێک لێرە سکالا دەکات هیچ شتێکی وای دەست ناکەوێت، مەگەر داوای جیابونەوە بکات بەوەی نەیزانیوە هاوسەرەکەی ژنی هێناوە».

مەرجەکانی هێنانی ژنی دوەم لە یاسای باری شارستانی کارپێکراو لە هەرێمی کوردستان دا وەک (لوئەی سەلیم) ڕونیکردەوە، بریتییە لەوەی کەدەبێت چەند مەرجێکی تیا جێبەجێ بکرێت.

مەرجەکان بریتین لە: «دەبێت ڕەزامەندی دادوەری لەسەربێت، ژنەکە نەخوشیەکی هەبێت ڕێگری لەپرۆسەی هاوسەرگیریی بکات یان نەزۆک بێت ئەمەش بەپێی ڕاپۆرتی پزیشکی بسەلمێندرێت، توانای دارایی باشبێت و دەبێت بەبەڵگەوە بیسەلمێنێت، بەڵێننامەی دەستنوس بداتە دادوەر بەوەی عەدالەت بێت لەنیوانیان لەڕوی مادی و مەعنەوییەوە».

هەموئەو پارێزەرە ڕونیشیکردوە: هەموئەم مەرجانەش بە مەرجێکی ترەوە گرێدراوە کە لەخوارەوەی گرێبەستی هاوسەرگیریی ژنەکە مەرجی دانەنابێت بۆ پیاوەکە کەژنی بەسەردا نەهێنێت.

لەدوای ئەم مەرجانەش ئەگەر پیاوەکە ژنی هێنا، بەڵام ئەگەر ژنی یەکەم سکالای لەسەر تۆمارکرد، وەک ئەو پارێزەرە وتی: «ئەو پیاوە حوکم دەدرێت لەشەش مانگ تا ساڵێک و بەغەرامەکردنی ١٠ ملیۆن دینار».

ڕونیشیکردوە: «ئەم ئاستەنگانە ڕێگری بۆ ئەو پیاوانە دروستنەکردوە کە دەیانەوێت ژن بێنن، چونکە ئەوان پەنا بۆ دادگاکانی دەرەوەی هەرێم دەبەن، بۆیە دەکرێت بڵێم ئەم حالّەتە پێچەوانە بوەتەوە، چونکە ئێستا پیاوان لەدەرەوەی دادگاکانی هەرێم بەئاسانی ژن دێنن».

هێنانی ژنی دوەم جگە لەحەز و ئارەزوی پیاوان، زۆرجار وەکو چاولەچاوپرکێ و لاسایکردنەوەیەک دەبینرێت.

پاش جیابونەوە پیاوان مۆڵک و ماڵیان بەناوی کەسی ترەوە دەکەن بۆ ئەوەی بە هاوسەرەکانیانی نەدەن

■ نەوژین، ژینۆ عەلی

ئەو ژنانەی کە جیادەبنەوە لەهاوسەرەکانیان، زۆرینەی مافە دارایەکانیان لێزەوتدەکرێت لەلایەن هاوسەرەکانیانەوە، ئەمەش بەشاردنەوەی ماڵ و مۆڵکیان، هەندێک لەو ژنانەش لەبەرامبەر لەدەستنەدانی منالّەکانیان واز لەسەرجەم مافەکانیان دێنن.

سەرگوڵ، ناوی خوازراوی ژنێکی ٢٠ ساڵە و لەمێردەکەی جیابۆتەوە، بۆ (نەوژین) دەڵێت: «دوای تەڵاقدانم بەشێوەی تەڵاقی دەرەکی هاوسەرەکەم سەرجەم ماڵ و مۆڵکی بەناوی کەسی ترەوە کردبو، بۆ بێبەشکردنم لەو مافانەی کە دەمکەوێت»

سەرگوڵ، کە دانیشتوی گەرمیانە، ئەوە ڕوندەکاتەوە «من و هاوسەرەکەم پەیوەندیمان هەبو، دوای ئەوەی شوم پێکرد بەپێچەوانەی کچی ترەوە هاوسەرەکەم هاتە سەر خانو مالّی من، کە لە باوانەوە بۆم مابوەوە».

وتیشی: «دوای ئەوەی ئاگادار کرامەوە لەدادگاوە کە تەڵاق دراوم، بەڵام من هەر ئومیدم هەبو کە مێردەکەم دڵی نەرمبێت و بگەڕێتەوە لام، بەڵام بەپێچەوانەی بیرکردنەوەی من لەو ماوەیەدا مێردەکەم هەمو ماڵ و مۆڵکی خستبوە سەر کەسی تر».

جیابونەوەی ئەو ژنانەی کەمافیان دەخورێت، لەڕوی کۆمەڵایەتی و دەرونیەوە کاریگەری نەرێنی دەبێت، ئەو کاریگەریانەش وا لەو ژنانە دەکەن کە دورەپەرێزبن و کەسێکی کۆمەڵایەتی نەبن. وەکو توێژەری کۆمەڵایەتی جەختی لەسەر دەکاتەوە کە ئەو حالّەتانە کاریگەری خراپی دەبێت.

هەندێک لەو ژنانەش ئەو بارودۆخەی کەلەدوای جیابونەوە تیایدان بەوەی کە لەمالّی باوک یاخود برا دەمێننەوەو قسەو قسەلۆکی خەڵکی و نەبونی موچەیەک وکارێکی تایبەت بۆهەندێک لەوان، وادەکات بارودۆخ و ژیانکردنیان تاڕادەیەک قورس بێت.

ڤیان یەدوڵڵا، توێژەری کۆمەڵایەتی، بۆ (نەوژین) دەڵێت: «قسەو قسەلۆکی خەڵکی وتوانج و بەچاوێکی تر سەیرکردن ئەو ژنانە وادەکات کەهەندێکجار ئەو ژنانە توشی حالّەتی دەرونی ببن، لەکۆتایشدا دو ڕێگە هەیە هەندێکیان بەناچاری شوودەکەنەوەو هەندێکی تریشیان لەسەر قاچەکانی خۆیان دەوەستن و بەهێز دەبن».

هەندێکجار ژنان ناچار دەبن هاوسەرگیری بکەن، دوای ماوەیەکیش بەجیابونەوە پەیوەندی هاوسەرێتیان بەکۆتادێت، هەندێک لەو ژنانەش بۆئەوەی منالّەکانیان لێوەرنەگیرێتەوە واز لەسەرجەم مافەکانیان دێنن.

نەرمین، ژنێکی ترە کە لەهاوسەرەکەی جیابوەتەوە، بۆ (نەوژین) وتی:«من تەمەنم ٢١ ساڵ بو شوم کرد، لەبەر ئەو دۆخەی مالّی باوکمی تیایدا بون ناچار بوم شو بەو کوڕە بکەم کە ٣٠ ساڵ لەخۆم گەورەتر بو، دوای دو منداڵ هاوسەرەکەم لێم جیابویەوە».

دەشڵێت: «کاتێک داوام تۆمارکرد بۆ وەرگرتنەوەی مافەکانم، هاوسەرەکەم هەڵسا بە تۆمارکردنی داوا بۆ وەرگرتنەوەی منالّەکانم، بۆیە ناچاربوم واز لەسەرجەم مافەکانم بێنم لەبەرامبەر منالّەکانم».

ئەوەی تائێستا باسمان کرد، ڕوە دارایی و کۆمەڵایەتییەکە بو، بەڵام ئایا لەڕوی یاساییەوە ئەم حالّەتانە چۆنن؟

پارێزەر (یاسین ئەنوەر) بۆ (نەوژین) ڕونیکردەوە «سەبارەت بەو حالّەتانەی کە دروست دەبن لەدوای تەڵاقدانی ئافرەت یا جیابونەوە لە ڕێگەی دادگاوە و وەرگرتنی بڕیار سەبارەت بەمافەکانی ئافرەتەکە، لەکاتی جێبەجێکردنی ناوەڕۆکی بڕیارەکاندا ئەگەر ئافرەتەکە بۆی دەرکەوت کە پیاوەکە هەستاوە بەشاردنەوە یاخود بەناوکردنی مۆڵک ومالّی بۆناوی کەسێکی تر بەمەبەستی بێبەشکردنی ئەو، بۆیە بەپێی یاسای شارستانی بەرکار، ئافرەتەکە دەتوانێت لەڕێگەی دادگای بەرایی تانە لەو مامەڵانەی پیاوەکە بدات».

وتیشی: «ئەو تانەیەش بەوەدەبێت کە بەهەڵوەشاندنەوەی لەڕێگەی (الدعوی الصوری) بەسەلماندنی ئەوەی کە ئەم کرداڕە بۆبێبەشکردن یاخود وەرنەگرتنەوەی مافی ئافرەتەکە بوە بەیەکجار، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا سەلماندن و وەرگرتنی بڕیاری کۆتایی لەم جۆرە داوایەدا قورسە و سەرەڕای ئەوەی ماوەیەکی زۆری پێویستە، بۆیە هەمیشە لەم حالّەتانەدا لایەنی زەرەرمەند و قوربانیی، ئافرەتەکەیە».

هەندێک لەو ژنانە دڵتەنگن بەوەی کە لەهاوسەرگیریی کردنیان دا، نەیانهێشتوە ببن بە بار بەسەر مێردەکانیانەوە، بەڵام لە جیابونەوەیاندا، مێردەکانیان ئەو خاڵەیان ڕەچاو نەکردوە.

شیلان، کەتاقانەی باوکێتی و لەتەمەنی حەڤدە ساڵیدا چوەتە ژیانی هاوسەرێتیەوە، یەکێکە لە ژنە جیابوەکان. بۆ (نەوژین) بەم جۆرە چیرۆکی ژیانی باسدەکات «کاتیک شوم بەو کوڕە کرد تەنها ئەڵقەیەکی بۆکردم، تەنانەت باوکم خانویەکی بەکرێ گرتبو بۆمان». دەشڵێت: «سەرەڕای ئەو هەمو شتەی کە بۆم کردبو، پەیوەندی هاوسەرگیرمان لەدوای دوساڵ پێکەوەبون هاوسەرەکەم لەدادگا داوای جیابونەوە لەسەر تۆمار کردبوم، کاتێکیش داوام تۆمارکرد بۆ وەرگرتنەوەی مافەکانم، هاوسەرەکەم هەمو ماڵ و مۆڵکی خستبوە سەر کەسی تر».

هەڵوەشانەوەی خێزانە کوردەکان لە ئەورووپا

■ گوڵباخ حەسەن

حاڵەتەکانی جیابونەوەی خێزانە کوردەکان لە ئەورووپا، هێندە زیاد بون کە رەنگە پشێوی بە دیاردە ناوی بەرین، بەڵام ئەوەی کە لەم نێوەندەدا بونی نییە، گرنگیپێدانی راگەیاندنەکان و هەروەها بەدواداچونی زانستییە بۆ ئەم حاڵەتە.

من لەمیانەی بەدواداچون و گەڕانم بۆ ئەم پرسە، بەکۆمەڵێک دەرئەنجام و هۆکار گەشتوم، کە وەکو شیکارییەک هەندێکیان لێرەدا دەخەمە رو، بەڵام بەدورودرێژی لە ژمارەکانی داهاتوی دا هەوڵدەدەم وەکو بەدواداچونی رۆژنامەوانیی لەسەریان بوەستم.

بەگشتی ئەگەر بنکۆڵکارییەک بکەین بۆ هەمو ئەو جیابونەوانەی کە لە دەرەوەی کوردستان و لەنێو خێزانە کوردەکان رویان داوە یان رو دەدەن، دەگەینە ئەو دەرئەنجامەی کە ژنان زۆربەیان نەبونی داهاتی سەربەخۆ و رێگریە کۆمەڵایەتییەکان، هانیان دەدات درێژە بە مانەوە لەگەڵ هاوسەرەکانیان نەدەن و هەرکات هەلیان بۆ رەخسا دەست لەو ژیانە هەڵگرن.

لەئەورووپا بەپێچەوانەی کوردستانەوە، پرۆسەی جیابونەوە بۆ ژنان ئاسانترەو یاساکان نەرمیی نواندنی زیاتری تیایە بۆ ژنان، لەم نێوەندەشدا پیاوەکان بە پلەی یەک و دواتر منداڵەکانیش زەرەرمەندی سەرەکی جیابونەوەن.

هۆکاری جیابونەوەی هاوسەرەکان زۆرن، بەڵام ئەوەی رێژەیەکی زۆری بەرکەوتوە، ئەوەیە ژنان دوای ئەوەی هەست بە دڵنیایی ئابوری دەکەن، بەقسەی خۆیان نایانەوێت درێژە بە ژیانی ناچاریان بدەن.

رێکخراوی (یادفیکا) کە رێکخراوێکی تایبەت بە داکۆکی کردن لە ژنانی هەرەشەلێکراو، یەکێک لە ئەندامەکانی ئەوەی پێوتم کە «پارەو داهات» هۆکاری زۆرێک لەو کێشانەیە، ئەویش پەیوەندیی بە عەقڵیەتی کۆمەڵایەتیی پیاوەوە هەیە بە پلەی یەکەم.

بەپێی لێکدانەوەی ئەو چالاکوانە، لێرەدان ژنان کە کار دەکەن و دەبنە خاوەن پارە، پیاوەکانیان بە عەقڵیەتی ژیانی کوردستانەوە دەیانەوێت دەستبەسەر پارەو داهاتەکەیاندا بگرن و خۆیان تەحەکوم بە خەرجکردنییەوە بکەن، ژنانیش کە تارادەیەک راهاتون بە ژیانی کۆمەڵگەی ئەورووپا، ئەم کارەیان پێقبوڵ نییە، بۆیە کێشەکانیان بەرەو زیاتربون دەچێت.

بەگشتی هۆکارەکان زۆرن، بەڵام جەوهەریترین هۆکاریان بەرای من، «دو هەوا کەوتنە»، واتا خێزانەکان دەیانەوێت ژیانیان لە ئەورووپا بێت، بەڵام عەقڵ و لایەنی کۆمەڵایەتییان هی کوردستان بێت، کە ئەم دوانەش بەیەکدا دەدەن، سەرەنجام کێشە خێزانیەکان گەورەتر دەکەنەوە، تا دەگات بە جیابونەوە.

مافی فێرکردنی ئافرەتان

■ ناسیا حسێن

«مافی فێرکردنی ئافرەتان» بریتییە لە هەمو ئەو باس و گفتوگۆ ئاڵۆزانەی کە پەیوەندییان بە بواری فێرکردنی مێینەوە هەیە، بەتایبەت (خوێندنی بنەڕەتی، خوێندنی ناوەندی و ئامادەیی، هەروەها فێرکردنی مێینە لە بواری سەلامەتی جەستە و دەرون). دەکرێت پەیوەندی بە وشیاریی ئاینیشەوە هەبێت.

ئەم پرسە یەکێک بو لە سەرەکیترین ئەو مافانەی کە بزوتنەوەی فێمێنیستی جەختی لەسەر کردەوە و لە ماوەی سەرهەڵدانیدا توانی تا ئاستێکی بەرز کێشە و بەربەست و کەموکورتییەکانی بەردەم فێرکردنی ئافرەتان دەست نیشان بکات. هەرچەندە بزوتنەوەکە توانی مافی فێرکردن بۆ زۆرێک لە ئافرەتانی دونیا دەستەبەر بکات، بەڵام هێشتاش ئەو مافە لە هەندێک لە وڵاتانی جیهاندا بونی نییە. لەگەڵ ئەوەشدا لە بەشێکی جیهان، (بەتایبەت رۆژئاوا)، ئافرەتان توانیویانە ئاستی سەرکەوتنی زیاتر بەدەست بهێنن، وەک لە پیاوان. بۆنمونە، لە ویلایەتە یەکگرتوەکانی ئەمریکادا لە ساڵی ٢٠٠٥/٢٠٠٦، ئافرەتان بە رێژەی ٦٢٪ خاوەن بڕوانامەی ئاستی بنەڕەتی بون، ٥٨٪ خاوەن بڕوانامەی بەکالۆریۆس، ٦٠٪ خاوەن بڕوانامەی ماستەر و رێژەی ٥٠٪ خاوەن بڕوانامەی دکتۆرا بون.

> گەشەکردنی ئاستی خوێندەواری ژنان، دەستکەوتێکە بۆ وڵاتەکەشیان

لە ئێستادا مافی فێرکردن بۆ ئافرەتانی خاوەن پێداویستی تایبەت لە پەرەسەندن دایە. (Giusi Spangnol) لە ساڵی ٢٠١١ دا، بو بە یەکەمین ژنی خاوەن پێداویستی تایبەت لە ئەورووپا کە توانی ببێتە خاوەن بڕوانامەی زانکۆ. ناوبراو لە زانکۆی (Palermo)ی ئیتاڵی بڕوانامەکەی بەدەستهێنا.

گەشەکردنی ئاستی خوێندەواری ژنان کاریگەریەکی بەرچاوی هەبوە لەسەر لایەنەکانی سەلامەتی جەستەیی و دەرونیی و هەروەها لایەنی ئابوری، ئەمەش نەک تەنها دەستکەوتێک بوە بۆ ئافرەتان، بەڵکو دەسکەوتێکە بۆ وڵاتەکەشیان. هەروەک چۆن لە ئامارەکاندا دەردەکەوێت، رێژەی سەلامەتی دەرونی و جەستەیی ئەو منداڵانەی کە دایکیان تەنانەت خوێندەواریەکی سەرەتایی هەیە، زیاترە لەو منداڵانەی کە دایکێکی نەخوێندەواریان هەیە. لە هەندێک لە وڵاتەکانی جیهاندا ٥٠٪ ی کچان ئامادەی خوێندنی ناوەندی و باڵا نابن. بەڵام لێکۆڵینەوەکان دەڵێن هەر ساڵێکی خوێندن دەتوانێت بە ڕێژەی ١٥٪ دەستکەوتی ژیانی کچان بەرز بکاتەوە.

بەرزبونەوەی ئاستی وشیاری ئافرەتان، کوالێتی ژیانی منداڵەکانیشیان بەرزدەکاتەوە. چونکە ژنان زیاتر پارە تەرخان دەکەن بۆ خێزان و بەتایبەتیش منداڵەکانیان، بەڵام هێشتاش بەربەست ماوە لەڕێگای خوێندن و پەروەردەکردنی ئافرەتان. لە هەندێ وڵاتی ئەفریقیا، وەکو (Burkina Faso)، ژنان و کچان هێشتاش مافی خوێندنیان نییە لە قوتابخانەکاندا.

فێرکردنی ئافرەتان تەنها یارمەتیدەر نەبوە بۆ بەدەستهێنانی بڕوانامە و دۆزینەوەی ئیشێک، بەڵکو یارمەتی ئافرەتانی داوە بۆ وشیاربونەوە لەبارەی مافەکانی خۆیان و داواکردنیان. بۆیە هەمیشە لە بزوتنەوەی تایبەت بە مافی ئافرەتاندا مافی فێرکردن یەکەم بابەت بوە، دەکرێت خوێندنی ئافرەتان بکرێت بە هۆکاری بە گژداچونەوەی توندوتیژییەکان.

ئێستا و لەسەر ئاستی جیهان، بە گوێرەی ئامارە فەرمیی و نافەرمییەکان، مافی پەروەردە و فێرکردن بۆ زۆربەی ئافرەتانی دونیا رەخساوە و رۆژ بە رۆژ ژمارەی ئافرەتانی خوێندەوار رو لە زیادبونە. هەروەک چۆن لە هەمو بواریکی زانستی و وێژەیی و هونەرییدا، ژمارەیەکی بەرچاوی ئافرەتان خاوەن بڕوانامەی بەرزن.

«خەنەبەندان»... نامەیەکی پەمەیی

■ ئاواز نەجم

خەنەبەندان: لەکوردەواریی خۆماندا لە رۆژنامەی رۆژە پڕ لەشەرم و خۆڵەمێشییەکانی ژنی کورددا، رۆژێکی تەواو خانمانەو پڕلەدەنگ و زیوەو جوانییە!

لەدوتوێی پەرتوک و فەرهەنگی پیاوانەی مەدا؛ پەڕەیەکی ناسک و بەنازەو، رەنگڕێژ بە خەنەو گوڵاوپەرژێنە بە مێخەک!

ئەوێ رۆژ گشت ژنەدنیادیدەو و کچ و کاڵ وپاکیزەکان جەم ئەبن و گوێل گوێل نزای ئاسودەیی و ژیان ئەڕژێننە کۆشی بوکەخان و پریاسکەی زەرد وسوری پڕ لەئومێدی بۆ ئەئاخنن!

بوکەخانیش؛ رومەتی لە خەنەکەی نێو لەپی دەستی سورتر و دڵیشی لەئاوێنەکەی بەردەستی ناسکتر؛ رێک لەو پاساریە پەشۆکاوە ئەچێ پەلەقاژەی هەڵفڕین ئەکات و لە بەربەستی فڕینیشی ئەسڵەمێتەوە!

لەم حەناسەدا بوکێ دودڵترین مەخلوقی دونیایە!

ئەو لەلایەک کوانوی گەرموگوڕی خۆشەویستی دایەو بابە جێئەهێڵێ و لەلایەکیش تەمایەتی جڵەوی گشت خەون و خولیاکانی بداتەدەست مێرخاسێک، تا نەختێک بلەزتر بیگەیەنێتە لای پەرژینی پڕ لە گوڵ و گوڵزاری ئەوین و خۆزگەکانی...

دوا گرێی هەڤژیان و پێکەوەیی لە تەونی ژیانی مالەباب دەدات و لە نۆوە دەبێتە تان و پۆی ژیان و گوزەرێکی تر!

وەڵێ هەرزو و لەوکاتەدا بە هەلهەلەی کچە عازەبێکی بزێو رائەچڵەکێ و بزەو خەندەی پڕ لە هەزارویەک رازی خۆی ئامێتەی خوانی پڕ لە سەداو تریقەی ئەوانی تر ئەکات!

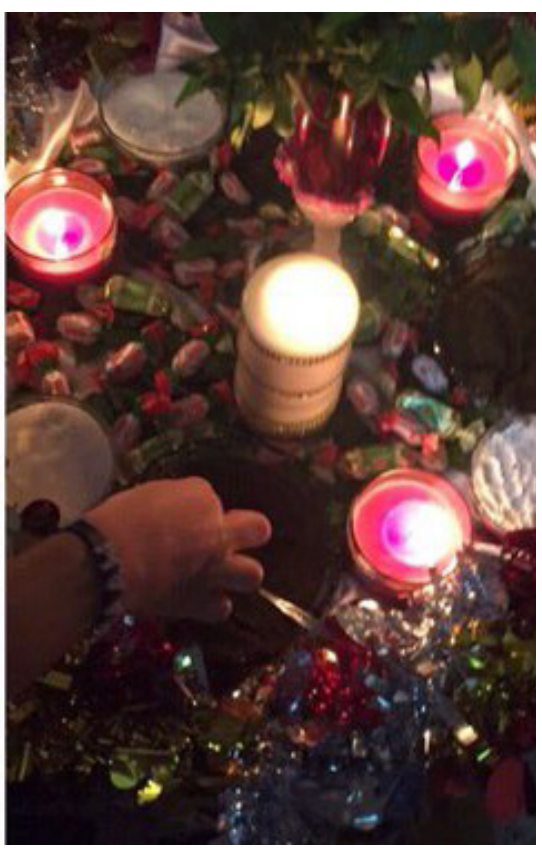
وای چ مەجلیسێکی پڕ لە نازو ناسکیی و جوانییە!

چ کۆڕێکی ئاڵو والاو پڕ لە رەنگە؛ رێک ئەڵێی ئاهەنگی ڕەنگەکانە!

ئاهەنگی لالەو شەوبۆ و گوڵەخانە!

پەیامە پەمەییەکانی پشت خەنەبەندان زۆر گەورەتر و پڕماناتەرن لە خودی بۆنەکە و خانمانی کورد دەمێکە ویستویانەو ئەیانەوێ بیژن:

ئێمە ئارایشتی ژیانیین
دژی ئاگرو سوتانیین!

دروستبونی کیس لە هێلکەدان، هۆکار و چارەسەرەکان

دیدار لەگەڵ (د.لانە هیدایەت)، پزیشکی پسپۆر لەنەخوشیەکانی ژنان و منالّبون و نەزۆکی

■ نەوژین، دونیا رەحیم

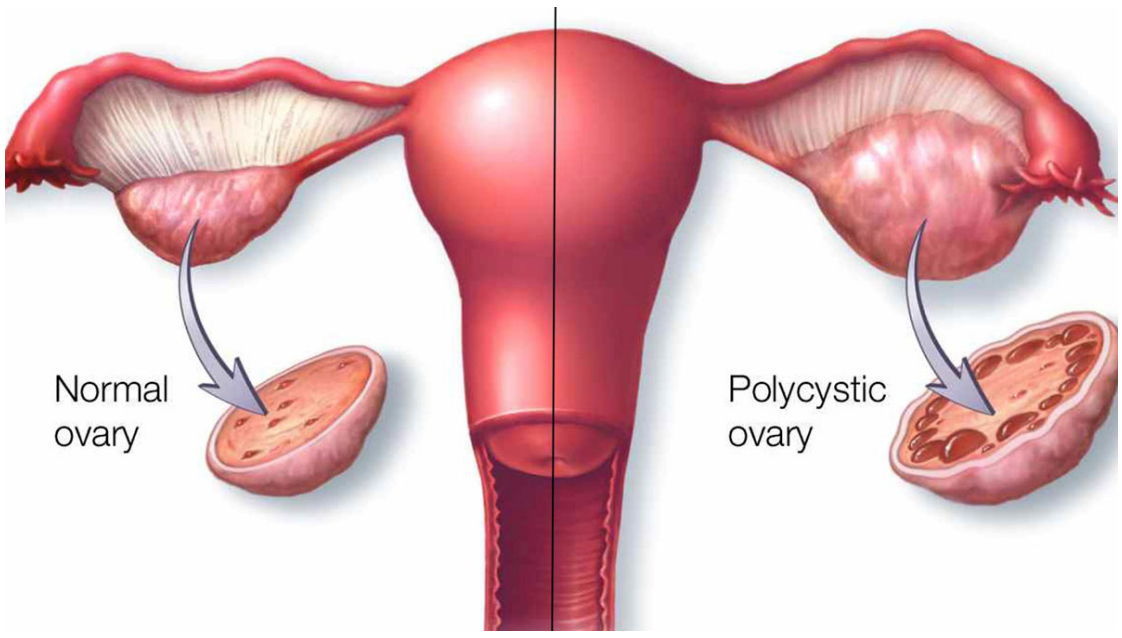
لەمیانەی ئەم دیدارەدا، د.لانە هیدایەت زەنگەنە، پزیشکی پسپۆر لەنەخوشیەکانی ژنان و منالّبون و نەزۆکی، لەبارەی نەخۆشی دروستبونی کیس لەسەر هێلکەدانی ژنان وەکو حالّەتێکی پزیشکیی باو، قسە بۆ (نەوژین) دەکات.

*** سەرەتا با بەو پرسیارە دەستپێبکەین، دروستبونی کیسە لەسەر هێلکەدان یان ئەوەی پێیدەوترێت «تکیس»چییە؟**

کیسەی سەر هێلکەدان، نەخۆشیەکی بەربڵاوی ئافرەتانە دا کەزۆربەی خانمان توشی ئەبن، خۆی بەگشتی هەمو مانگێک لەسۆپری مانگانەدا یەک هێلکە دروست دەبێت ئەو هێلکە دەبێت بە سۆپری مانگانە یان دەبێت بەمنالّ، لە کیسەی هێلکەدان دا هێلکە دروست نابێت، بەڵکو وردە هێلکە دروست دەبن، هەر هێلکەدانێک ١٠هێلکەی تیا دەبێت قەبارەی ئەوهێلکانە دەبێت لە ١٠ملیمەتر زۆرتر بێت، بەڵام لە کیسەی هێلکەدان دا، قەبارەکەی لە ١٠ ملیمەتر کەمترە، بەڵام ژمارەکەی لە ١٠ هێلکە زیاترە.

*** کەواتا شێوازەکانی ناسینەوەی ئەم حالّەتە چییەو چۆنە؟ واتا چۆن بزانین کیسەی هێلکەدانمان هەیە؟**

لەرێگەی تێکچونی سۆپری مانگانەوە دەزانین، چونکە لەکاتی بونی ئەم کیسەدا ئافرەت لەساڵەکە ٣ جار سۆپری مانگانەی بۆ دێت یان ٢ مانگ یان ٣ مانگ سۆپری مانگانەیان بۆ نایەت. خۆی لە بنەڕەت دا سۆپری مانگانەی ئاسایی دەبێت ئافرەت لە ٢٠ رۆژ جارێک یان ٣٠ رۆژ جارێک سۆپری مانگانە بشوات، بەڵام ئەوان هەندێکجار لە ساڵەکە ٢ جار سۆپری مانگانەیان بۆدێت. ئەمە جگە لەوەی نەخۆشەکە خۆیشی هەست ئەکات، چونکە شکڵ و شێوەی دەگۆڕێت و قەڵەو دەبێت و موی دەموچاوی زیاد ئەبێت، هەروەها قژی ئەڕوتێتەوە و کەم دەکات و زیپکە دروست دەکات.

> ئەم نەخوشیە هەندێکجار دەبێتە هۆی لەبارچونی منالّ

هەروەها بۆ دڵنیایی زیاتر، ئێمە سۆنەر بۆ نەخۆشەکە دەکەین و لەو رێگەیەوە بونی کیس و هەروەها هێلکەکان دەبینین.

*** کیسەی هێلکەدان لەکوێ گەشە دەکات؟**

هێلکەدان هەمو مانگێک هێلکەیەک دروست دەکات کە نابێت بەهێلکە، چونکە گەورە نابێت تا تەمەنێک ئەڕوات وئەوەستێت. دوای ئەوە پڕی هێلکە ئەبێت پێی دەڵین وردە هێلکە، ئەو هێلکانە گەورە نابن و ئەمێننەوە، بەمەش هێلکەدان پڕی هێلکەی بچوک دەبێت کە گەورە نەبونە.

*** ئەو ئافرەتانەی کە کێشەی کیسەی هێلکەدانیان هەیە هیچ ئازارێکیان بۆ دروست دەبێت کەهەستی پێ بکەن؟**

بەڵێ ئازاریان ئەبێت بەهۆی هەوکردنەوە «التهاب»، واتا حالّەتەکە ئاسایی نییە، چونکە هەندێکجار بەو هۆیەوە ژنان منالّیان نابێت یان دەبێتە هۆی لەبارچونی منالّیان.

*** کیشەی کیسەی هێلکەدان بە وەرگرتنی چارەسەر و دەرمان نامێنێت یان بەبێ چارەسەر؟ ئەگەر چارەسەرکرا چەند مانگ دەخایەنێت؟**

چارەسەری تەواوی نیە ئەگەر سۆپری مانگانەی تێکچو ئەبێت رێکی بخات، بۆ نمونە ئەگەر ژنەکە قەڵەو بێت دەبێت خۆی لاواز بکاتەوە، ئەگەر موی زیادە لە دەموچاوی دەربچێت ئەوە هۆرمۆنی نێرینەی بەرزە ئەبێت ئەو هۆرمۆنە کەمبکاتەوە.

بەگشتی هۆکاری ئەم نەخوشیە تائیستا دیار نیە، بەو پێیەی هەندێکجار دەبێتە هۆی لەبارچونی منالّ، هەروەها هەندێک لەنەخۆشەکان بەهۆی ئەو نەخۆشیەوە هێلکەی نیە بۆ ئەوەی ببێتە منالّ چونکە هەمو هێلکەکانی مردوەو پێنەگەیشتون، بۆیە دەبێت چارەسەر و دەرمان وەربگرێت بۆ ئەوەی هێلەکەکەی گەورە بێت، هەندێکجاری تریش ئەو چارەسەر و دەرمانانە کاری لێناکەن و واناکەن هێلکەکانی تەندروست ببنەوە، بۆیە ئەوکات دەبێت منالّی بلوری دانێت.

*** ئافرەتان چۆن خۆیان بپارێزن بۆ ئەوەی توشی ئەم نەخوشیە نەبن؟**

خۆپاراستن لەو نەخۆشیە زۆر ئاسانە، ئافرەت بۆ ئەوەی خۆی بپارێزێت سەیری ئاوێنە بکات بۆ زانینی هەر گۆڕانکاریەک لەشێوەو روخساری، هەروەها سەیری کێشی خۆی بکات هەمو مانگێک بۆ زانینی هەر زیادکردنێکی نائاسایی، واتا دەبێت خۆی پشتگوێ نەخات، بەڵکو گرنگیی بەخۆی و بەجەستەی بدات. هەروەها لەروی خۆراکیشەوە دەبێت گرنگیی بەخۆی بدات، بۆنمونە دەبێت دور بێت لە خواردنی شرینی، دوربێت لە خواردنی ئەو خۆراکانەی مادەی (کاربۆهیدرات) تیایدا بەرزە وەکو (برنج، نانی سپی، کێک و هی تر).

هەروەها دەبێت رۆژانە ماوەی سەعاتێک یان زیاتر رێ بکات، ئەگەر وەرزش بکات باشترە، لەسەروی ئەمانەشەوە ئەگەرهاتو ئافرەتێک لە ٢ مانگ بۆ ٣ مانگ سۆپری مانگانەی بۆنەیات، ئەوا دەبێت سەردانی پزیشک بکات.

پێنج ئامۆژگاری تەندروستیی بۆ ژنانی ئیشکەر

■ نەوژین

ئەگەر دەوام و کارکردنت لەدەرەوەی ماڵ زۆر بێت یان کەم، بێزارکەر بێت یان دڵخۆشکەر، هیچ لەوە ناگۆڕێت کە هەندێک رێنمایی تەندروستی هەیە کە دەبێت رەچاوی بکەیت و پشتگوێی نەخەیت.

ئەم رێنمایی و زانیارییانە کە گۆڤاری «الزهرە» بڵاویکردونەتەوە، بەپێویستی دەزانێت کە هەمو ژنێکی ئیشکەر رەچاوی بکات.

١. کاتێک تەرخان بکە بۆ جوڵە

ئەگەر لەکاتی ئیشکردن دا بێت یان دوای ئەوە، دەبێت جوڵەت زۆر و بەپێی پێویست بێت، چونکە ئەگەر وانەبێت، ئەوا زیانی زۆری تەندروستی دەکەیت. جوڵەو وەرزشکردن، یارمەتییت دەدات بۆ پاراستنی ئەو وزەو تەرکیزەی کە لەکاتی ئیشدا پێویستتە، هەروەک ئەو فشارانەشت لەسەر کەمدەکاتەوە کە بەهۆی ئیشوکارەوە توشی دەبیت. وا باشترە بۆ ئەوەی وەرزشکردن وەکو بۆنەیەکی کۆمەڵایەتیی لێبێت، ئەوا لە وەرزشکردن و جوڵەدا، هاوڕێکانت بەشداریی پێبکەیت، ئەمە لەلایەک پەیوەندیت بەهێز دەکات، لەلایەکی دیکەوە سودی تەندروستیی دەبێت بۆ جەستەو گیانت.

٢. بەبەردەوامی ئاو بخۆرەوە

ئەگەردەتەوێت کارێکی ئاسان و گرنگ بکەی بۆ جەستەت، ئەوا هیچ شتێک نادۆزیتەوە بەبایەختر بێت لە ئاوخواردنەوەی بەردەوام. چونکە سودەکانی ئاوخواردنەوە زۆر و لەژمارە نەهاتون، کە دیارترینیان بەتایبەت ئەوەی پەیوەندیی بە ئیشوکارەوە هەبێت، ئەوەیە کە وادەکات زیادەڕۆیی نەکەیت لەنانخواردن، هەروەها پێستت پاک و تەپ رادەگرێت، ئەمە سەرباری بەپاک و خاو هێشتنەوەی قژ و نینۆکەکانت.

ئاو خواردن بەتایبەت سودێکی زۆری هەیە بۆ رێگریکردن لە دروستبونی هەوا لە سکدا، کە ئەم حالّەتە زۆرجار کێشە بۆ ئەنجامدانی چالاکی وەرزشی خانمان دروست دەکات.

بۆیە ئەوە بکەرە بنەمایەکی نەگۆڕ، کە ڕۆژانەو بەشێوەیەکی بەردەوام لەسەر کارەکەت، ئاو بە بڕی پێویست بخۆیتەوە.

٣. ژەمە خواردنەکانت با کەم و سوک بن

هەرگیز لەکاتی کارکردن دا کارێک مەکە کە خۆت زۆر بە برسێتی بهێڵیتەوە بۆ ئەوەی خۆت بۆ خواردنی ژەمێکی زۆر و چەور دابنەی، بەڵکو بەپێچەوانەوە هەوڵ بدە شتێکی سوک بخۆی پێش ماوەی نانخواردن، چونکە ئەم خواردنە سوکە وادەکات رێژەی شەکر لەخوێنت دا بەهاوسەنگی بمێنێتەوەو بەمەش هەست بە برسێتیەکی زۆر ناکەیت، لەم رێگەیەشەوە ناچار نابیت کە لەکاتی پشوی نانخواردن دا، خواردنێکی زۆر و ناتەندروست بخۆی کە بەزیانی جەستەت بشکێتەوە.

٤. پشوی کورت وەربگرە

زۆرگرنگە کاتی ئیشکردنت بەسەریەکەوە نەبێت، بەڵکو لەنێوان سەعاتەکانی کارکردنت دا پشو دان هەبێت.

ئەم پشوەدانە کەهەندێکجار زۆر کورتەو تەنها بریتییە لەهەستان لەسەر کورسیەکەت یان دەرچون لە ژورەکەت و رێکردن بۆ ماوەیەکی کەم، رۆڵی زۆری دەبێت بۆ سافکردنی هزر و بیرت، هەروەک تواناو وزەشت نوێدەکاتەوە، ئەمە سەرباری ئەوەی گۆڕینی رۆتینێکیشە کەسودی دەرونیشی دەبێت.

> جوڵەو وەرزشکردن، یارمەتییت دەدات بۆ پاراستنی وزەو تەرکیز

جگە لەمەش، پشوی کورت یان گۆڕینی شوێنی کار، رۆڵی دەبێت لە چالاککردنی سۆپری خوێن و هەروەها بەبەرز هێشتنەوەی ئاستی ئاگایی و داهێنانت.

٥. خۆت خواردنەکانت ئامادە بکە

واباشترە کە ئەو خۆراکەی وەکو ژەمی سەرەکیی یان خواردنی نیوەڕوانت دەیخۆیت لەشوێنی کارەکەت دا، خۆت هەستی بەئامادەکردنی، بەتایبەتی کە ئەوکات ناچار نابیت خواردنێکی ناتەندروست بخۆی کە بە زۆریی خواردنی خێراو سەفەرییە کە پڕە لە چەوری و شەکر و زیانەکانی بێشومارن بۆسەر تەندروستی مرۆڤ.

بۆیە واگونجاوە لەگەڵ هاوڕێ ژنەکانت، رۆژانە بەیەکەوە رێکبکەون و خواردن ئامادە بکەن، ئەم خواردنانەش سودە تەندروستییەکانی زۆرەو قازانجی بۆ جەستەش زۆرترە.

ژنانی کورد شەڕی داعشیان بردەوە، بەڵام شەڕی مافەکانیان ماوە

د.چۆمان هەردی: تێکۆشان بۆ یەکسانیی تەنها ئیشی ژنان نییە

■ نەوژین

ئەگەرچی ژنانی کورد توانیان شەڕی بەرەی داعش ببنەوە، بەڵام هێشتا نەیانتوانیوە لە بەرەی بەدەستهێنانی مافە مەدەنیەکانیان دا لەناوخۆی هەرێم، سەرکەوتو بن، ئەمە پوختەی راپۆرتێکی کەناڵێکی ئەمریکییە لە شرۆڤەکردنی رەوشی ژنانی هەرێم.

سایتی کەناڵی «الحرە»ی ئەمریکی کەبەزمانی عەرەبی پەخشی بەرنامەکانی دەکات، راپۆرتێکی لەبارەی ژنانی کورد لە هەرێمی کوردستان بڵاوکردوەتەوە. تیایدا ئاماژەی بەوەکردوە کە پاش تێپەڕینی چارەکە سەدەیەک بەسەر ئەو دەسەڵاتە خۆماڵییەی کەبەهۆی راپەڕینی ساڵی ١٩٩١ەوە لەم هەرێمەدا دروست بوە، بەڵام هێشتا چالاکوانانی ژنان پێیانوایە کە بەو مافانە نەگەشتون کەلە برپار و بەڵێننامە نێودەوڵەتیەکاندا هەن.

سایتەکە راوبۆچونی دو چالاکوانی دیاری کوردی وەگرتوە، کە یەکێکیان (د.چۆمان هەردی)یە، تیایدا باسیلەوەکردوە کە سەرباری رۆڵی بەرچاوی ژنان لە بواری کۆمەڵگەیی و رۆشنبیریی و هەروەها داخل بونیان بەبواری سیاسیی و پارلەمانیی و تەنانەت سەربازییش لە نمونەی بەرەنگاربونەوەی داعش، بەڵام تائێستاش گیرۆدەی زۆر نەریت و چوارچێوەی دواکەوتون، کە لە دێرزەمانەوە کەڵەکە بوە.

ئەو چالاکوانە، باس لەو باڵکێشانەی پێاوان دەکات بەسەر هەمو جومگە گرنگەکانی بڕیار لە کۆمەڵگەی کوردستان دا، کە ئەمەش بوەتە هۆی رێگرییکردن لەبەرەوپێشەوەچونی ژنان و بەدەستهێنانی مافەکانیان.

د.چۆمان هەردی، تۆیژەری بواری پرسەکانی ژنانە، سەرۆکی بەشی زمانی ئینگلیزییە لە زانکۆی ئەمریکی لە سلێمانی-عێراق، کچی شاعیری ناسراوی کورد (ئەحمەد هەردی)یە و خۆیشی رێچکەی باوکی لەهۆنینەوەی شیعر گرتوە، چەند دیوانێکی بە زمانی ئینگلیزیی هەیەو براوەی چەند خەڵات و رێزلێنانێکی جیهانیشە لەسەر کارە ئەدەبییەکانی.

دەڵێت: «تێکۆشان بۆ بەدیهێنانی یەکسانی لەنێوان ژن و پیاو، سەبر و ئارامی دەوێت». دەشڵێت: «باوەڕەم بە فێرکردن و خوێندن هەیە، هەرئەمەشە وایلێکردم دوای ٢٦ ساڵ لە ژیان لەدەرەوەی وڵات، بگەڕێمەوە بۆ وڵاتەکەم».

ئەو چالاکوانە باسلەوەشدەکات کەوەکو مامۆستای زمانی ئینگلیزیی، لە وانەکانیدا زۆرجار بابەتی پەیوەندیدار بە ستەمکردن لەسەر بنەمای رەگەزیی بۆ فێرخوازەکانی پێشکەش دەکات، هەروەک بەرەنگاری ئەو تێڕوانینە باوەی کۆمەڵگا دەبێتەوە کە بۆ ژن و توانای ژن هەیە، ئەمە سەرباری ئەوەی رۆشنایی دەخاتە سەر ئەو تاریکییەی کە لە زمان و نەریتە کۆمەڵایەتیەکان دا بەرامبەر بە ژنان بونی هەیە.

چۆمان هەردی، دەڵێت: «سەرباری ئەوەی کۆمەڵگا ژنان و پیاوانی دابەش کردوە بۆ دو بەرە، بەرەی پیاوان کەپێیوایە کەسانی عەقڵانین و بەرەی ژنان کە وایدەبینێت زۆرتر عاتیفی و سۆزدارن، بەڵام هەردو رەگەزەکە هەڵگری چەندین تایبەتمەندی و خاسیەتن».

چۆمان، بۆ پشتراستکردنەوەی ئەم قسانەی، نمونەی ئەوەدێنێتەوە کەلەکاتێکدا ژن هەیە پێشمەرگەو شەڕڤانە، بەڵام پیاو هەیە خیانەتکارە، هەروەک لەکاتێکدا پیاوانی میهرەبان هەن، ژنانی دڵڕەقیش بونیان هەیە.

ئەو چالاکوانە پێشیوایە کە تێکۆشان بۆ بەدیهێنانی یەکسانی رەگەزیی، کات و ئارامی دەوێت، ئەویش پێویستی بە تێگەیشتن لەو ئاڵۆزیی و سەختیە هەیە کە لەنێو سیستەمی کۆمەڵایەتی دا بونی هەیە.

بە رای (چۆمان هەردی)، مەترسیدارترین جۆری ستەم و داپڵۆسین بەرامبەر بە ژنان، جۆرێکە کە بەئاسانی نابینرێت، بەڵکو شاراوەیە، مەبەستی لەم دەربڕینەش ئەو داپڵۆسینەیە کەخۆی لە دوتوێی زمان و کەلتور و نەریت دا حەشارداوە.

ئاماژە بەوەشدەکات کە جۆرێکی تر لە ستەم و داپڵۆسینەکان ئاشکراو دیارن «وەکو توندوتیژی دژ بە ژنان، یاخود کەمی رێژەی نوێنەرایەتیکردنی ژن لە ناو سیاسەت و حکومەت و بوارەکانی تر دا».

چۆمان هەردی، ژنان بێبەریی ناکات لەو خەتا و تاوانەی کەلەم نایەکسانی و جیاوازیەی بەرامبەر بە خودی ژنان بونی هەیە، بەڵکو پێیوایە «هەندێکجار ژنان هەمان ئەو بیرۆکەو روانینەیان هەیە کە کەسانی داپڵۆسێنەریان هەیانە، جاری وا هەیە ژنان خۆیان دەبنە بریکاری سیستەمی پیاو سالاریی و کار بۆ ئەوە دەکەن ژنانی تریش بخەنە ژێر رکێفی ئەم سیستەمەوە».

سەرباری ئەوەش، پێیوایە کە تێکۆشان بۆ بەدەستهێنانی یەکسانی و مافەکانی ژنان، کاری ژنان نیە بە تەنیا، بەڵکو وەکخۆی وتی: «کاری هەمو تاکەکانە، ئەوانەی بە بەرپرسیارێتیەوە کاردەکەن و گرنگیی بە دادپەروەریی دەدەن، بەتایبەت بۆ کەسانی خاوەن دەسەڵات».

ئاماژە بەوەشدەکات کە ئیشی ئەو وەکو مامۆستای زانکۆ، هاوکاریکردنی گەنجانە لە هەردو رەگەز، بۆ بینینی ئەم پرسانەو بەرەنگاربونەوەیان.

ئایشە شان «ئایشە شانا»

■ نەوژین، شاران بەرزنجی

کەناوی هونەر و ژنانی هونەرمەند دێنین، بمانەوێت یان نا، یەکێک لەو ناوانەی کە بەزویی دێتە بیر و خەیاڵمان، «ئایشە شان»ە. ئەم خانمە لە سەردەمێکدا کە هونەر لەلای پیاوانیش بەوشێوەیە جێگەی پەسەند نەبوە، دێتە بواری گۆرانی و موزیکەوەو بۆ هەتامەتایە جێدەستی خۆی لەو مەیدانەدا بەجێدێڵێت.

لەمیانەی ئەم بابەتەوە، هەوڵ دەدەین هەڵوەستەیەک لەسەر چەند لایەنێکی ژیانی ئەم هونەرمەندە بکەین، ژنێک کە هەمو بەربەستەکانی کۆمەڵگەی شکاندوەو توانیویەتی ئەو بەهرەیەی لەناخ و دەنگیی دا هەیەتی، بیخاتە بەرگوێی خەڵکیی، ئەگەرچی ئەم کارەشی هەروا ئاسان نەبوە، بەڵکو لەپێناوی دا سەختیەکی زۆری بینیوە.

ئەم خاتونە کورد لە بنەماڵەیەکی دیندار و دەنگبێژە کە لە ساڵی ١٩٣٨ لە شاری «ئامەد» دیاربەکر چاوی بە دونیا هەڵهێناوە، بنەماڵەی ئایشەشان بنەماڵەیەکی دیار و ناسراوی ئەو کاتە بون لە دەڤەرەکەی خۆیان، دایکی ناوی حاجی خانم بو، باوکیشی ناوی عوسمان مەولود بو کە لە هۆزی جەبری جیبران بوە.

ئایشەشان کە ناسراو بو بە «ئایشە شانا» لە تەمەنێکی زۆر بچوکدا باوکی دەمرێت و بەبێ باوک گەورە دەبێت.

ئەم خاتونە لە ساڵی ١٩٦٣ دەست دەکات بەکاری هونەری، هەرچەندە براکانی رازی نابن لە سەرەتادا، تا وایلێدێت ئایشە شان دور بکەوێتەوە لە کەسە ئازیزەکانی و ژیانێکی پڕ ئازار و ناخۆشی هەبێت.

ئەم خاتونە لە تەمەنی بیست ساڵیدا هاوسەرگیری دەکات، دەنگۆی ئەوەش هەیە کە هاوسەرگیریەکەی سەرکەوتو نەبوە و بەرەو عەنتاب رۆیشتوە، پاشان بەرەو ئەستەمبوڵ رۆیشتوە، بەڵام پۆلیسی تورک لە هەمو شوێنێک تەنگی پێهەڵدەچنن و بێزاری دەکەن و بەرەنگاری دەبنەوە تەنها لەبەرئەوەی گۆرانی بە کوردی نەڵێت لە ناوچە کوردییەکاندا، بەڵام ئەم هەر بەردەوام بوە بۆیە زۆر جار ئازارێکی زۆری دەچەشت بە دەست دەسەڵاتدارەکانی تورکەوە، تا وای لێ دێت لە ساڵی ١٩٧٢ بەرەو ئەڵمانیا و هۆڵەندا بڕوات و لەوێ درێژە بەکارە هونەرییەکانی بدات.

یەکێک لەو هۆکارانەی کە وای کردوە ئەم خاتونە کە تاوەکو ئێستا دەنگی بەزیندویی بمێنێتەوە لە ناو کوردا، ئەوە بو لە ساڵی ١٩٧٨ هات بۆ باشوری کوردستان و لە رادیۆی کوردی بەغدا گۆرانی وتوە.

تا ساڵی ١٩٩٧ بەهۆی نەخۆشییەکی کوشندە لە شاری ئەزمیر بەتەواوی چاوی لێکناو رۆشتە ریزی نەمرانەوە.

> پۆلیسی تورک تەنگیان پێ هەڵدەچنی بۆ ئەوەی بە کوردی گۆرانی نەڵێت

دەربارەی نەوژین

نەوژین، رۆژنامەیەکی سەربەخۆی تایبەتمەندە بە پرسەکانی ژنان، مانگانە لەلایەن رادیۆی دەنگ لە گەرمیان بڵاودەکرێتەوە.

رادیۆی دەنگ، پرۆژەیەکی میدیایی سەربەخۆیە لە ناوچەی گەرمیان، لە (٢٠١٠)ەوە بە پەخشی رادیۆیەکی لۆکاڵی دەستی پێکردوەو پاشان وێبسایتێکی داناوە.

رۆژنامەی (نەوژین) یەکێکە لە چالاکیەکانی پرۆژەی رادیۆی دەنگ بە پاڵپشتی سندوقی نیشتمانی بۆ دیموکراسی (NED) ئەمریکی.

رۆژنامەی نەوژین یەکێکە لە چالاکیەکانی پرۆژەیەکی رادیۆی دەنگ کە لەلایەن سندوقەکەوە پاڵپشتیی دەکرێت.

رۆژنامەنوسانی ئەم رۆژنامەیە، ژمارەیەک کچن کەپێشتر خولێکی راهێنانیان لەلایەن رادیۆی دەنگەوە بۆئەنجامدراوەو زۆرینەیان پێشتر کاری رۆژنامەوانییان نەکردوە.

بۆ پەیوەندیکردن بە رۆژنامەکەوە:

تەلەفۆن:
٠٧٤٨٠٢٠٧٤٠٠

ئیمەیڵ:
nawzhinnewspaper@gmail.com

فەیسبوک:
nawzhinnewspaper

دەتوانن لەماڵپەڕی رادیۆی دەنگ کۆپی ئیلیکترۆنی ژمارەکانی رۆژنامەکە ببینن
www.radiodang.org

کچێک ناخی خۆی و خەمی شارەکەی بە وێنە پیشان دەدات

■ نەوژین، ئەحمەد حەمید

سارا کچێکی دانیشتوی قەزای دەربەندیخانە و بیست بەهاری تەمەنی بەڕێکردوە و لە رێگەی هونەری وێنەکێشانەوە دەیەوێ خزمەتی شارەکەی بکات.

ئەو لە منالّیەوە خولیای هونەری وێنەکێشان بوە و دەیەوێت سەرنجی هاوشاریانی دیکەی و بە تایبەت کچان بەرەو هونەرەکەی خۆی رابکێشێت.

(سارا سەردار)ی شێوەکار باسی کارەکانی بۆ (نەوژین) دەکات و دەڵێت: «لە منالّیەوە بە تایبەتی لەقۆناغی سەرەتاییەوە سەرقالّی وێنەکێشانم، حەزم لەگەڵ ئەوەشدا دەتوانێت وەکو پیشەیەک سودی لێببینێ .

خێزان بەشێکی گرنگە لە سەرکەوتنی (سارا) لە کارەکانی و دەڵێت «تا رادەیەکی زۆر هاوکاریم دەکەن و پاڵپشتی هەمیشەیی منن.»

ئەو بەردەوامە لە بەرەوپێشبردنی هونەرەکەی و هەر لە منالّیەوە لە پێشانگاکانی قوتابخانەکەیدا بەشداری کردوە و دواتریش بەشداری زۆر پێشەنگای کردوە و کە یەکێک لەو پێشەنگایانە تایبەت بون بە خۆی.

سارا، کەمی بەشداری کچان لە پێشانگاکانی و هەولّدانیان بۆ فێربونی هونەری شێوەکاری بۆ ئەوە دەگەڕێنێتەوە کە گرنگی ئەوتۆ بە شێوەکاری نەدراوە «بەحوکمی ئەوەی لە شارەکەم شێوەکاریی گەشەسەندنی کەمی بە خۆیەوە دیوە یاخود بڵێم بایەخی پێنەدراوە، هۆکارەکەشی بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە هونەر بە رادەیەکی زۆر فەرامۆشکراوە .»

هونەرلای (سارا) چێژە، ئەوەش دەخاتە رو کە هونەر باس ناکرێت «هونەر باس ناکرێت بەڵکو چێژی لێ دەبینرێ، وێنەکێش لە رێی وێنەکێشانەوە هەستەکانی دەردەبڕێت تابلۆکانیش رەنگپێدەرەوی ناخی هونەرمەندن.»

ئەوەش باسدەکات کە شار بەشێکی گرنگە لە دەرکەوتنی کەسەکان و پاڵپشتێکی باشە بۆ ئەوەی بەهرەمەند بەهرەکانی بەرەوپێش بەرێت.

> وێنەکێش لە رێی وێنەوە هەستەکانی دەردەبڕێت و تابلۆکانیش ناخی هونەرمەندن

سلێمانی و لەگەڵ خوێندنەکەشیدا رۆژانە وانە بە فێرخوازەکانی دەڵێتەوە و فێری هونەرەکانی وێنەکێشانیان دەکات: «لەگەڵ خوێندنەکەمدا بەردەوام لە رێکخراوە مەدەنیەکاندا وانە دەڵێمەوە» .

سارای شێوەکار، لە بارەی سەرەتای کاری هونەریەوە بۆ (نەوژین) ئەوەی وت: «شتێکی تایبەت نەبوە لەو تەمەنە بچوکەمدا سەرنجم راکێشێت، حەزو ئارەزویەکی زۆرم هەیە بۆ وێنەکێشان» .

هونەری وێنەکێشان دنیایەکە کە هونەرمەند «شێوەکار» ئەو دنیایە دەخولّقێنێت و خۆی و ئەوانەشی لە دەوروبەرین چێژی لێدەبینن.

سارا سەردار، خوێندکاری کۆلێژی هونەرە جوانەکانە لە بەشی شێوەکاری لە زانکۆی سلێمانی و لەگەڵ خوێندنەکەشیدا رۆژانە وانە بە فێرخوازەکانی دەڵێتەوە و فێری هونەرەکانی وێنەکێشانیان دەکات: «لەگەڵ خوێندنەکەمدا بەردەوام لە رێکخراوە مەدەنیەکاندا وانە دەڵێمەوە» .

ساری شێوەکار، لە بارەی سەرەتای کاری هونەریەوە بۆ (نەوژین) ئەوەی وت: «شتێکی تایبەت نەبوە لەو تەمەنە بچوکەمدا سەرنجم راکێشێت، حەزو ئارەزویەکی زۆرم هەیە بۆ وێنەکێشان» .

هونەری وێنەکێشان دنیایەکە کە هونەرمەند «شێوەکار» ئەو دنیایە دەخولّقێنێت و خۆی و ئەوانەشی لە دەوروبەرین چێژی لێدەبینن.

سارا سەردار، خوێندکاری کۆلێژی هونەرە جوانەکانە لە بەشی شێوەکاری لە زانکۆی هەولێر لە منداتی بونی هەبوەو دەبو نیشانی بدەم و ئەو بەهرەیە بەرەوپێش ببەم» .

ئەو بە دەم نەخشاندنی وێنەکانیەوە و بە گەشبینیەکی زۆرەوە کە تەواوی روخساری داپۆشیبو وەڵامی پرسیارەکانی (نەوژین)ی دەدایەوە .

باسلەوەدەکات کە شێوەکاری لای ئەو

دۆینە، خواردنە پەسەندەکەی کوردەواریی

■ نەوژین، پەیام لەتیف

یەکێک لەو خواردنانەی کە لەکوردەواریدا و بەتایبەت لەگەرمیان دا ناسراوە، (دۆینە)یە. ئەم خواردنە ژنان لەدێزەمانەوە ئامادەی دەکەن و تائێستاش هەر بەوی هەیەو خەڵکێکی بەرچاو دەیخۆن، ئەگەرچی بەلای نەوەی نوێوە هێندە جێگەی پەسەند نییە.

دۆینە چۆن دروست دەکرێت و هەنگاوەکانی ئامادەکردنی چین؟ چۆن دەکرێت بەچێشت و بە چ شێوەیەک دەتوانرێت لێبنرێت؟

لەسەرزاری چەند ژنێکەوە، هەولّدەدەین دۆینەو شێوازی دروستکردن و لێنانی بزانین و هەروەها رای نەوەی نوێش بەرامبەر ئەم خواردنە بزانین، کە تاڕادەیەکی زۆر وەکو دیارترین ئەو خواردنە کوردەواریانە لێکدەدرێتەوە کە ژانی کورد لە کۆنەوە تائێستا ئامادەیان کردوە .

زەینەب محەمەد، یەکێکە لەو ئافرەتانەی کەتەمەنێکی کردوەو زۆربەی سالّەکانیش دۆینە دەکات. بۆ (نەوژین) وتی: «پێشتر کە لادێ دەژیاین هەمو سالّێک دۆینەمان دەکرد، بەلّام ئێستا کەمتر دۆینە دەکەین، هۆکارەکەیشی ئەوەیە چونکە پێشتر لە لادێ دەژیاین و مەڕ و مالّات و دۆی خۆمان هەبو، بەلّام ئێستا لەشار دەژین و ناتوانین هەمو سالّێک دۆینە بکەین» .

ئاماژەی بەوەشکرد: دۆینە لە گەنم و دۆ دروستدەکرێت، دروستکردنیشی بە چەند قۆناغێک دەبێت، بۆ دۆینە گەنمی تازە بێت باشترە واتە گەنمی ئەو ساڵەی دروێنە بێت.

فاتمە مەحمود، یەکێکی تر لەو ژنانەی کە شارەزایی لەدروستکردنی دۆینەدا هەیە، بۆ (نەوژین) وردەکاری دروستکردنی دۆینەی رونکردەوە «گەنمەکە پاکدەکەین ودەیشۆرینەوە، پاشان لەسەر ئاگرێک کەبەدار دەمانکردەوە گەنمەکەمان لەدەرەوەی ماڵ دەکوڵاند، بەلّام ئێستا زیاتر لەماڵداو لەسەر ئاگری غاز گەنمەکە دەکوڵێنین، دواتر وشکی دەکەینەوە . ئینجا گەنمەکە دەبرێت بو ئاش و دەکرێت بەساوەری دۆینە، دۆکەشی دەترشێنرێت و خوێی تێدەکرێت وبە (دۆی دۆینە) ناسراوە، دواتر هەردوکیان تێکەڵ دەکەین و دەکرێت بە (تەرە دۆینە)» .

وتیشی: «لەکاتی تەرە دۆینەیی دا دەتوانرێت بو ئەوەی تام وبۆنی خوشتر بێت (قەسقەوان «قەزوان»، هەزویلە، پولّنە، شوتە، رازیانە و رەشکە)ی تێبکرێت، ئەمەش بەئارەزوی کەسەکانەو زیاتر لەرابردودا ئەم شتانەیان تێکردوە، ئێستا کەمتر تێی دەکرێت» .

لەئیستاشدا هەرچەندە دۆینە دەکرێت، بەلّام بەشێک لەو جۆرانە نەماوە کە پێشتر کراون، لەنمونەی (دۆینە چاڵ) .

وەک (میمکە فاتمە) باسیلێوەکرد، جاران لەبەر ئەوەی بەبڕێکی زۆر دۆینەیان دەکرد، بۆیە دۆینە دەکرایە چاڵّەوە کە بە«چاڵە دۆینە» ناسراوە، چاڵّی دۆینەیان هەڵدەکەند و ئاویان تێدەکرد و دواتر قوڕێکی خەستیان دەگرتەوە بۆ چاڵّەکە لێیان دەدا، ئەمجا ئاردیان لەقوڕەکە دەدا بۆ ئەوەی لەکاتی تێکردنی دۆینەکەدا قوڕاو نەداتەوە، دۆینەکە بەتەپی چەند رۆژێک لەم چاڵّە دەمایەوەو پیاوان دەچونە ناوی بۆ شێلانی، بەلّام ئێستا لەبەر ئەوەی بەبڕێکی کەم دۆینە دەکرێت، بۆیە هەر لەسەتڵدا دادەنرێت.

(زەینەب)، رایوایە کە دۆینەی چاڵ خۆشترە، هۆکارەکەشی بۆ ئەوەگەڕاندەوە «چونکە زچکاوی دۆکەی هەڵدەمژی و دۆینەکەی بەترشی دەهێڵایەوە» .

لەکاتی کردنی دۆینە دا وەکو نەریتێکی لێهاتوە کەتائێستاش ئەو نەریتە بەردەوامە، ئەویش ئەوەیە زۆربەی ماڵّەکان بەشی یەکتر دەنێرن و تامی دۆینەی یەکتر دەکەن، هەروەک سیمایەکی تری دۆینە دروستکردن ئەوەیە کە کارێکی هەرەوەزییەو ژنان و پیاوانی خێزانە جیاوازەکان بەشداریی لە دروستکردن و ئامادەکردنی دا دەکەن پێکەوە .

زەینەب محەمەد، لەوبارەوە دەڵێت: «لەکاتی دۆینە دروستکردن دا زۆرجار یارمەتی یەکترمان داوە، بەتایبەتی لەکاتی نانەوەی دۆینەکە بۆ وشککردن، کچ و ژنی ئاوایی لەدوری کۆدەبونەوەو لەسەربان وشکمان دەکردەوە» .

رونیشیکردەوە «بەلّام ئێستا چونکە دۆینە بەبڕێکی کەمتر دەکرێت و هەندێک لەماڵّەکان وەک جارانیش هەمو ساڵّێک دۆینە ناکەن، بۆیە ئەو هەرەوەزییە زۆر نەماوە» .

دۆینە لە دو قۆناغ دا دەخورێت: تەپی و وشکیی. تەپی، قۆناغی پێش وشککردنەوەیە، کەهەندێک کەس هەر لەو کاتەدا دەیخۆن و بەزۆریش بەچایەوە دەخورێت، بەلّام چونکە زۆر بەرگەی مانەوە ناگرێت، بۆیە پێویستە وشک بکرێتەوە کەقۆناغی دووەمێتی کە بە «دۆینە نانەوە» ناودەبرێت، ئەویش ئەوەیە دۆینەکە بە دەست تۆپەڵ تۆپەڵی تەنک دەکرێت و لەسەر چیخ وشک دەکرێتەوە، هەندێک جاریش لەسەر گیای پولّنە دەنرایەوە بۆ ئەوەی بۆنی خۆش بێت.

دۆینەی وشککراوە، بەوشکی لەزستاناندا دەکرێت بەشۆربا کە بە «دۆینە» یان «دۆینەوا» ناسراوەو زیاتر لەبەیانیانی ساردی زستاندا لەگەڵ رۆنی کوردیی دەخورێت، یاخود دەکرێتە ئاو و لەگەڵ چایی دەخورێت.

زەینەب، وتی: «پیشتر بۆ میوان لەباتی میوەو ئەو خواردنانەی ئێستا هەیە، دۆینەمان بو دەکردەنە ئاو یان لەگەڵ چایی بۆمان دادەنان» .

هەندێک کەس حەز دەکەن دۆینەیان زۆر ترشبێت، بۆ ئەمەش دۆیەکی خەست وخوێداری بۆ دادەنێن و بەتەپیش زۆرتر دەیهێڵنەوە، بەپێچەوانەشەوە هەندێکی تر حەزیان لەدۆینەی ترش نیە، بۆیە کەمتر دۆکەی خەست دەکەن و کەمتریش دەیهێڵنەوە .

ئەم خواردنە لەرابردودا بەتایبەتی بۆ وەرزی زستان، لەگەڵ چەندین خواردنی تر وشک کراوەتەوەو هەڵگیراوەو ئێستاش سەرەڕای بونی ئەو هەمو خواردنە، بەلّام لە لادێکاندا هەر دۆینە دەکەن وەک پێویستی خۆیان هەڵیدەگرن و لەگەڵ ئەو کەسانەی کاری شوانی دەکەن لەزستاناندا بەوشکی دەینێرن.

جاران ئەوانەشی کاروانیان لەنیوان دێهاتەکاندا بکردایە دۆینەیان لەگەڵ خۆیان دەبرد، ئەوانەشی دەچون بو سەفەری حەج ئەگەر حەزیان لێبکردایە دۆینەیان لەگەڵ خۆیان دەبرد.

لای زۆربەی کەسە بەتەمەنەکان دۆینە یەکیکە لەخواردنە خۆش و باشەکان، هەمیشە هانی گەنجەکانیش دەدەن بۆ خواردنی دۆینە، بەلّام زۆربەی ئەو کەسانەی ئیستا لەتەمەنی گەنجیدان، شارەزایی ئەوتویان لەسەر دۆینە نیە و هەندێک تەنها ناویان بیستوە .

(چرۆ مەجید)، کەخوێندکاری زانکۆیە، لەبارەی دۆینەوە دەڵێت:«ناویم بیستوە، بەلّام حەزی لێناکەم، هەربۆیە ناشزانم لەچی پێکدێت» .

بەپێچەوانەوە بەشێکی تر لەگەنجان هاوشێوەی کەسانی بەتەمەن حەز لەخواردنی دۆینە دەکەن. (کەوسەر عەلی)، کە ئەویش خوێندکاری زانکۆیە، بۆ (نەوژین) وتی: من زۆر حەز لەخواردنی دۆینە دەکەم بەتایبەتی بەتەپی لەگەڵ چای دا، لەمانّی ئێمە هەمو ساڵّێک دۆینە دەکرێت» .

وتیشی:«چونکە خواردنێکی کوردەواریە، بۆیە پێویستە وەک کلتورێک بپارێزرێت و گرنگی پێبدرێت» .

